

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра економіки та підприємництва ім. проф. І. М. Брюховецького

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь – «Магістр»

на тему: «СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА
ТА НАПРЯМИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ»

Виконав: **Кривошея Сергій Олександрович**
студент спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

Керівник: **Строченко Наталія Іванівна**
професор кафедри економіки та підприємництва
ім. проф. І.М. Брюховецького

Рецензент: **Федоренко Наталія Миколаївна**
економіст ФОП «Турчин Віктор Васильович»
Сумського району Сумської області

Суми – 2023

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *Економіки і менеджменту*
Кафедра *Економіки та підприємництва імені професора
І.М. Брюховецького*
Освітній ступінь *«Магістр»*
Спеціальність *076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
ОП «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»*

Затверджую:

**Завідувач кафедри економіки та підприємництва
імені професора І.М. Брюховецького**

С.І. Терещенко

« 20 » вересня 2022 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА

Кривошея Сергія Олександровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Сучасний рівень ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства та напрями її підвищення

2. База практичного дослідження ТОВ «Компресормаш-Сервіс» м. Суми

керівник роботи к.е.н., професор Строченко Наталія Іванівна
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом по університету від 12 січня 2023 р. № 71-н

3. Строк подання студентом закінченого проекту (роботи) 04 грудня 2024 р.

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

дані первинного, оперативного і управлінського обліку, річні фінансові звіти за 2020-2022 роки, планова документація підприємства, теоретичні та методичні розробки провідних науковців з обраної тематики, закони України та інші нормативно-правові акти.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1. Визначити теоретико-методичні аспекти ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

2. Надати коротку організаційно-економічну характеристику ТОВ «Компресормаш-Сервіс».

3. Провести аналіз ефективності ресурсної бази суб'єкта підприємницької діяльності досліджуваного підприємства.

4. Розглянути рентабельність підприємницької діяльності як основний показник її ефективності.

5. Окреслити напрями мобілізації внутрішніх резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс».

6. Обґрунтувати застосування маржинально-цільового підходу планування ефективності підприємницької діяльності.

6. Дата видачі завдання:

20 вересня 2022 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Визначення та затвердження теми дослідження, складання плану – графіку виконання роботи	вересень 2022 р.	
2.	Підбір та аналіз літературних джерел, підготовка першого теоретичного розділу	жовтень 2022 р. – грудень 2022 р.	
3.	Збір аналітичної інформації, обробка результатів дослідження та підготовка другого розділу роботи	січень 2023 р. – лютий 2023 р.	
4.	Підготовка третього розділу кваліфікаційної роботи	березень 2023 р. – травень 2023 р.	
5.	Підготовка і публікація 2 тез доповідей на міжнародних наукових конференціях	вересень 2022 р.; травень 2023 р.	
6.	Підготовка висновків, пропозицій та узгодження з керівником	липень 2023 р.	
7.	Підготовка кінцевого варіанту кваліфікаційної роботи	серпень 2023 р. – жовтень 2023 р.	
8.	Опрацювання зауважень керівника, перевірка на автентичність	до 04 грудня 2023 р.	
9.	Рецензування кваліфікаційної роботи	листопад 2023 р.	
10.	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, деканаті факультету економіки і менеджменту	08 грудня 2023 р.	
11.	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	грудень 2023 р.	
12.	Захист кваліфікаційної роботи	22 грудня 2023 р.	

Студент

Керівник роботи

Перевірку на автентичність проведено

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

С.О. Кривошея

(підпис)

Н.І. Строченко

(підпис)

Н.М. Баранік

(підпис)

М.О. Лищенко

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА	11
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «КОМПРЕСОРМАШ-СЕРВІС»	21
2.1 Коротка організаційно-економічна характеристика ТОВ «Компресормаш-Сервіс»	21
2.2 Аналіз ефективності ресурсної бази суб'єкта підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»	31
2.3 Рентабельність підприємницької діяльності як основний показник її ефективності	43
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «КОМПРЕСОРМАШ-СЕРВІС»	49
3.1 Напрями мобілізації внутрішніх резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»	49
3.2 Маржинально-цільовий підхід планування ефективності підприємницької діяльності	56
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	76

АНОТАЦІЯ

Кривошея С.О. Сучасний рівень ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства та напрями її підвищення.

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» СО «Магістр», СНАУ, Суми, 2023 р. Рукопис.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства та визначенню резервів її підвищення.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи становить 76 сторінок комп'ютерного тексту. Робота містить 31 таблицю та 6 рисунків. Список використаних джерел включає 40 найменувань на 5 сторінках.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси визначення рівня ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства та розробки напрямів її підвищення.

Предметом дослідження сукупність теоретико-методичних засад, інструментів і засобів забезпечення ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

В першому розділі дослідження визначені теоретико-методичні аспекти ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

У другому розділі кваліфікаційної роботи наведено коротку організаційно-економічну характеристику ТОВ «Компресормаш-Сервіс»; здійснено аналіз ефективності ресурсної бази суб'єкта підприємницької діяльності - досліджуваного промислового підприємства; визначено рентабельність підприємницької діяльності як основний показник її ефективності.

Третій розділ містить напрями мобілізації внутрішніх резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс». Обґрунтовано застосування маржинально-цільового підходу до планування ефективності підприємницької діяльності досліджуваного промислового підприємства.

В кваліфікаційній роботі одержали подальшого розвитку: напрями мобілізації внутрішніх резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства; застосування маржинально-цільового підходу планування ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні та методологічні положення магістерської роботи доведено до рівня конкретних методик та рекомендацій з управління ефективністю підприємницької діяльності промислових підприємств.

Ключові слова: ефективність підприємницької діяльності, рентабельність підприємницької діяльності, ефективність ресурсної бази, внутрішні резерви підвищення ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, модель Дюпона, маржинально-цільовий підхід до планування.

ABSTRACT

Kryvosheya S. The modern level of efficiency of business activity of an industrial enterprise and directions for its improvement.

Qualification work on specialty 076 "Entrepreneurship, trade and exchange activity", SNAU, Sumy-2023. Manuscript.

The qualification work is dedicated to the study of the efficiency of the entrepreneurial activity of the industrial enterprise and the determination of reserves for its improvement.

The qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, a list of used sources, and appendices. The full volume of the work is 76 pages of computer text. The work contains 31 tables and 6 figures. The list of used sources includes 40 names on 5 pages.

The purpose of the qualification work is to substantiate the theoretical and methodological principles and develop practical recommendations for increasing the level of efficiency of the entrepreneurial activity of an industrial enterprise.

The object of the study is the process of determining the level of efficiency of the entrepreneurial activity of an industrial enterprise and developing directions for its improvement.

The subject of the study is a set of theoretical and methodological principles, tools and means of ensuring the efficiency of the entrepreneurial activity of an industrial enterprise.

In the first chapter of the study, the theoretical and methodological aspects of the effectiveness of the entrepreneurial activity of the industrial enterprise are defined.

In the second section of the qualification work, a brief organizational and economic description of Kompresormash-Service LLC is given; the analysis of the efficiency of the resource base of the subject of entrepreneurial activity - the investigated industrial enterprise was carried out; the profitability of entrepreneurial activity is defined as the main indicator of its effectiveness.

The third section contains directions for mobilizing internal reserves to increase the efficiency of entrepreneurial activity of Kompresormash-Service LLC. The application of the marginal-target approach to planning the effectiveness of entrepreneurial activity of the studied industrial enterprise is substantiated.

In the qualification work, further development was achieved: areas of mobilization of internal reserves, improvement of the efficiency of entrepreneurial activity of an industrial enterprise; application of the marginal-target approach to planning the efficiency of business activity of an industrial enterprise.

The practical significance of the obtained results is that the theoretical and methodological provisions of the master's thesis have been brought to the level of specific methods and recommendations for managing the efficiency of business activity of industrial enterprises.

Key words: efficiency of business activity, profitability of business activity, efficiency of the resource base, internal reserves for increasing the efficiency of business activity of an industrial enterprise, Dupont model, marginal-target approach to planning.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема забезпечення економічної ефективності підприємства є ключовою для будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності, яка відображає результативність діяльності у всьому комплексі та взаємодії елементів (ресурсів) та напрямків.

Особливо актуальна ця проблема стає в умовах, коли економіка країни зазнає кризові прояви, коли загострюється конкурентна боротьба та збільшуються підприємницькі ризики. Складність, неоднозначність, важливість проблеми забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства в умовах динамічності середовища, і виникнення нових ринкових і внутрішньогосподарських загроз та можливостей, вимагають подальших досліджень в області пошуку напрямів забезпечення та підвищення економічної ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, чим і обумовлюється вибір нами тематики магістерської роботи.

Проблема забезпечення економічної ефективності підприємства успішно досліджувалась як зарубіжними, так і вітчизняними вченими, зокрема в кваліфікаційному дослідженні нами використані наукові праці таких дослідників як: Гринько Т.В. в співавторстві [5-6; 24], Селезньова Г.О., Іпполітова І.Я. [28-29], Ємельянов О., Петрушка Т., Симак А. [10], Кобєлева Т.О. [13], Отенко І.П. [21], Сотник А., Бірюченко С. [31], Талах Т.А. [32], Шалений В. [33] та інших науковців даного напрямку.

Але, незважаючи на вагомий внесок вищезазначених економістів-дослідників, аналітиків та практиків, деякі аспекти забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства потребують подальшого вивчення, адже постійні зміни зовнішнього бізнес середовища формують все нові виклики та вимоги до ведення підприємницької діяльності сучасними компаніями в контексті забезпечення ефективності їх функціонування.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій

щодо підвищення рівня ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

Для реалізації визначеної мети поставлені **наступні завдання**:

- визначити теоретико-методичні аспекти ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства;
- надати коротку організаційно-економічну характеристику ТОВ «Компресормаш-Сервіс»;
- провести аналіз ефективності ресурсної бази суб'єкта підприємницької діяльності досліджуваного підприємства;
- розглянути рентабельність підприємницької діяльності як основний показник її ефективності;
- окреслити напрями мобілізації внутрішніх резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»;
- обґрунтувати застосування маржинально-цільового підходу планування ефективності підприємницької діяльності.

Об'єктом дослідження є процеси визначення рівня ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства та розробки напрямів її підвищення.

Предметом дослідження сукупність теоретико-методичних засад, інструментів і засобів забезпечення ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

Практичною базою дослідження є ТОВ «Компресормаш-Сервіс» м. Суми.

Період дослідження склав три роки (2020-2022 рр.).

Методи дослідження. Комплексність дослідження забезпечується системним підходом, що надало можливості розглядати й аналізувати проблеми в єдності їх змісту, природи й економічної основи, а також провести системну наукову розробку питання підвищення ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

Теоретико-методологічну основу кваліфікаційної роботи сформували наукові праці вчених із зазначеної тематики.

У процесі дослідження використовувалася сукупність принципів, підходів, загальнотеоретичних, спеціальних та міждисциплінарних методів наукового пізнання, а саме: *семантичного аналізу* – для розкриття теоретико-методологічних засад ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, обґрунтування вибору підходу оцінки ефективності; *статистичного аналізу* – для визначення рівня ефективності підприємницької діяльності досліджуваного промислового підприємства; *системного аналізу, факторного аналізу* – для розробки напрямів підвищення ефективності підприємницької діяльності, побудови системи показників оцінки її рівня; *узагальнення* – для визначення сутності категорій досліджуваної проблеми; *аналізу та синтезу* – для обґрунтування сутнісних характеристик ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства; *порівняння, економіко-математичні* – для визначення рівня ефективності підприємницької діяльності досліджуваного промислового підприємства; *графічний* – для наочного подання ряду теоретичних та рекомендаційних положень; *логічного узагальнення* – для формування висновків.

Інформаційну базу становлять праці вітчизняних і зарубіжних вчених, аналітичні огляди, інтернет-ресурси, статистична та фінансова звітність досліджуваного промислового підприємства - ТОВ «Компресормаш-Сервіс» м. Суми, матеріали власних досліджень автора.

Наукова новизна результатів:

набули подальшого розвитку:

- напрями мобілізації внутрішніх резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства;
- застосування маржинально-цільового підходу планування ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні та методологічні положення магістерської роботи доведено до рівня конкретних методик та рекомендацій з управління ефективністю підприємницької діяльності промислових підприємств.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійною, виконаним і завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором особисто та є його науковим доробком.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дипломного дослідження опубліковані в збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій, а саме: Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації» (28 листопада 2023 р.) та Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства» (29 листопада 2023 року, м. Кропивницький).

Публікації. За результатами виконаного дослідження опубліковано 3 наукові праці – тези доповідей в міжнародних науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 0,71 ум. друк. арк., з них особисто автору належить 0,24 друк. арк.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи становить 76 сторінок комп'ютерного тексту, загальний зміст викладено на 59 сторінках. Робота містить 31 таблицю та 6 рисунків. Список використаних джерел включає 40 найменувань на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність є основною ознакою успішного функціонування суб'єктів підприємництва у сучасному мінливому зовнішньому середовищі. У теоретичних роботах вітчизняних і закордонних науковців питання оцінки та забезпечення ефективності діяльності займають центральне місце. На сьогоднішній час існує безліч наукових підходів до оцінювання ефективності діяльності підприємства, однак безперечним є факт її вимірювання з урахуванням чинника часу, тобто оцінюючи минулі, поточні та майбутні результати.

Ряд авторів, зокрема М. Армстронг, С. Хетфілд, Е. Холдсворд, Д. Джирасин [35-37] у тлумаченні поняття ефективності діяльності підприємництва зосереджуються на «формуванні людського капіталу» або на «створенні робочого середовища» та «розробки показників ефективності окремих працівників і колективів», визначаючи людський фактор – основою забезпечення підприємницької діяльності господарюючого суб'єкта. Даний підхід досить поширений і безперечно виправданий, але, на нашу думку, висвітлює лише одну із складових ефективності діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва.

Трансформація ендо- та екзогенного середовища впливу, дія низки суб'єктивних та об'єктивних чинників вимагають застосування нових динамічних підходів до тлумачення та оцінки ефективності діяльності підприємства [28-29]. Ці підходи часто включають аналіз великих обсягів даних, використання інноваційних технологій для більш точної і оперативної оцінки та управління різними аспектами бізнес-процесів. Це дозволяє підприємствам адаптуватися до швидкозмінюючого середовища та забезпечує більш гнучкий та прогресивний підхід до управління.

Зважаючи на вищевикладене, ефективність підприємницької діяльності промислового підприємства визначаємо як здатність оптимально використовувати

ресурси, досягати стратегічних цілей, забезпечувати фінансову стійкість та високу якість виробництва, ураховуючи інноваційність та соціальну відповідальність.

Ефективність підприємницької діяльності промислового підприємства виступає мірою того, наскільки успішно підприємство досягає своїх бізнес-цілей та максимізує використання ресурсів, таких як час, праця, гроші та технології. Ефективне підприємство досягає оптимального балансу між витратами та результатами, забезпечуючи стійкий розвиток та конкурентоспроможність у своїй галузі діяльності.

Дієвість механізму забезпечення економічної ефективності підприємства визначається, перш за все, обґрунтованістю методології його формування, а значуща роль механізму в системі управління підприємством пред'являє високі вимоги до змісту відповідних методологічних підходів.

Різноманіття методологічних аспектів до вирішення проблеми підвищення ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, вироблених як теорією, так і практикою управління, зумовило необхідність їх детального вивчення з метою виділення і систематизації підходів, що найбільш адекватно відповідатимуть завданням формування ефективності діяльності підприємства.

Під методологічними аспектами в контексті формування ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства розуміємо єдине цілісне використання логіки (ідей), принципів (прийомів) і методів (способів) її формування [6].

Кожен з існуючих підходів заснований на використанні певного інструментарію, кожен із методів має свої переваги і недоліки використання, але при цьому ні один з них не є кращим в порівнянні з іншими. Наявність різних підходів генерує потребу їх детального розгляду і узагальнення з метою виявлення переваг та недоліків, знаходження найбільш раціональних моментів в їх побудові.

Системний підхід дозволяє оцінити ефективність підприємства у комплексі, враховуючи взаємозв'язок різних елементів та їх вплив на загальний результат.

Оцінка проводиться як на рівні окремих компонентів, так і в контексті їх інтеграції в єдину систему, що дає можливість провести глибокий аналіз підприємницької діяльності, сприяючи вдосконаленню стратегій та підвищенню конкурентоспроможності підприємства в довгострокову періоді.

Серед основних переваг застосування системного підходу варто відмітити наступні:

- враховує всі аспекти підприємницької діяльності, що забезпечує комплексну оцінку результативності у всіх аспектах підприємництва;
- дозволяє виявляти синергію та оптимізувати взаємовідносини, сприяючи підвищенню ефективності;
- забезпечує збалансований погляд на різні аспекти діяльності, враховуючи як фінансові, так і нефінансові показники;
- сприяє ефективній адаптації до змін, які відбуваються в середовищі, забезпечуючи стійкість та конкурентоспроможність;
- дозволяє гнучко визначати показники та методи оцінки відповідно до конкретних умов та потреб підприємства;
- дозволяє залучити різноманітні групи зацікавлених сторін (стейкхолдерів) для участі у процесі оцінки, що сприяє ширшому розумінню ефективності.

Однак застосування системного підходу в управління ефективністю підприємницької діяльності може вимагати високого рівня знань та кваліфікації з боку управлінського персоналу, що може бути викликом для деяких підприємств. Крім того залежність між різними підсистемами промислового підприємства може бути складною та неоднозначною, що ускладнюватиме аналіз та інтерпретацію результатів, а збір та обробка великої кількості даних може вимагати значних обчислювальних ресурсів та технічної інфраструктури.

Незважаючи на певні недоліки, системний підхід залишається важливим інструментом для оцінки ефективності підприємства, особливо коли враховується комплексність та взаємодія різних аспектів підприємницької діяльності.

Складність та багатогранність поняття ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства відповідно зумовлює наявність значної

кількості показників, за допомогою яких можна виконати оцінювання рівня цієї ефективності. Схематично система показників системного аналізу підприємницької діяльності промислового підприємства відображені нами на наступному рисунку (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Система показників оцінки ефективності діяльності підприємства на основні системного підходу

Джерело: сформовано автором з використанням [2]

Наступним підходом до оцінки ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, який ми розглянемо та в подальшому використаємо в даній кваліфікаційній роботі, є процесний підхід.

Процесний підхід до оцінки ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства полягає в тому, щоб аналізувати та вдосконалювати

всі ключові процеси, які відбуваються в межах підприємства. Оцінка ефективності діяльності підприємства за цим підходом передбачає послідовність наступних етапів її проведення (рис. 1.2):

Перший етап оцінки ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства визначається уточненням об'єкта дослідження, формулюванням мети і завдань аналізу. На цьому етапі виробляється план роботи, який включає ключові аспекти, що підлягають оцінці, та встановлює порядок проведення подальших досліджень для забезпечення системного та комплексного аналізу ефективності підприємства.

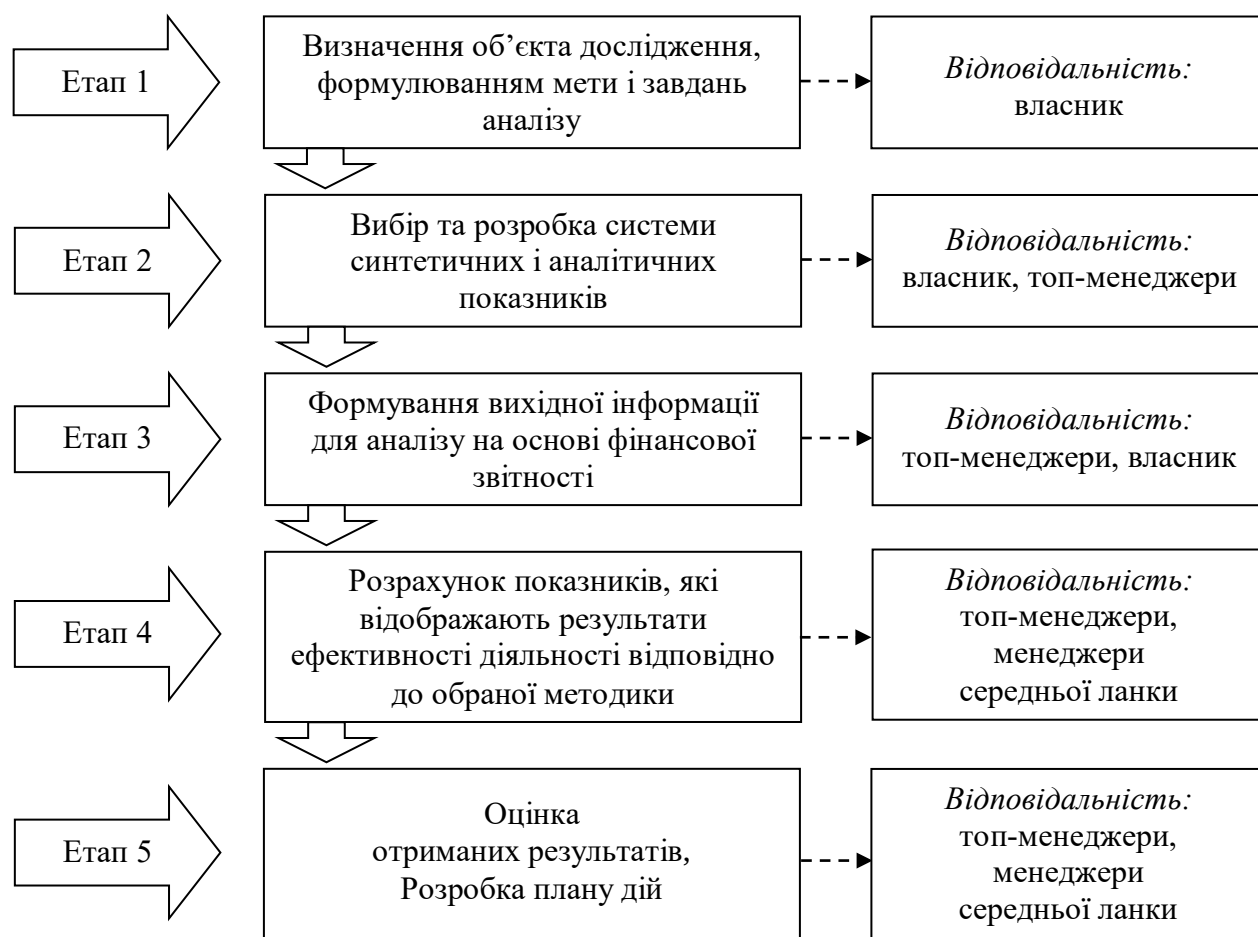

Рисунок 1.2 – Оцінка ефективності підприємницької діяльності на основні процесного підходу

Джерело: сформовано автором з використанням [5]

Другий етап оцінки ефективності промислового підприємства включає в себе вибір та розробку системи синтетичних і аналітичних показників. Ця система

повинна комплексно відображати результати роботи підприємства, враховуючи фінансові та нефінансові аспекти, що дозволяє отримати об'єктивну та повну картину ефективності його діяльності.

Третій етап оцінки ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства передбачає формування вихідної інформації для аналізу на основі фінансової звітності. Цей етап передбачає перевірку точності і достовірності інформації, а у випадку необхідності - порівняльний аналіз ключових показників.

Четвертий етап оцінки ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства передбачає розрахунок показників, які відображають результати діяльності відповідно до обраної методики. На цьому етапі проводиться комплексне порівняння фактичних результатів з плановими показниками, фактичними даними попередніх періодів, виконується факторний аналіз для визначення впливу різних чинників та ідентифікації невикористаних резервів для підвищення ефективності діяльності підприємства.

П'ятий етап оцінки ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства включає оцінку отриманих результатів. На основі цієї оцінки приймаються управлінські рішення щодо підвищення ефективності діяльності аналізованого підприємства. Цей етап важливий для впровадження корекцій та стратегій, спрямованих на покращення фінансової та загальної продуктивності підприємства.

Таким чином, оцінка ефективності підприємницької діяльності підприємства, сформована на основі послідовного виконання завдань кожного етапу, враховує стратегічні цілі організації і чинники вартості, визначені власником та топ-менеджерами. Така оцінка може бути використаною управлінським персоналом промислового підприємства для:

- 1) прийняття управлінських рішень: оцінка ефективності дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення для підвищення результативності підприємства та досягнення стратегічних цілей;

- 2) стратегічного планування: система оцінки може бути використана для формулювання та корекції стратегій, враховуючи результати попередніх оцінок;

3) моніторингу та аналізу: інформація, отримана при оцінці, може бути використана для постійного моніторингу та аналізу ефективності відповідно до змін в середовищі або стратегічних цілях;

4) залучення інвесторів: цей підхід може стати ефективним інструментом для привертання інвесторів, демонструючи процесний підхід до оцінки та управління ризиками;

5) підвищення внутрішньої ефективності: засоби звітності можуть слугувати інструментом для внутрішнього контролю та стимулювання персоналу до досягнення стратегічних цілей.

В цілому, використання такої системи дозволяє підприємству оперативно реагувати на зміни в бізнес-середовищі та забезпечувати сталу ефективність.

Ресурсний підхід в дослідженні ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства передбачає активне управління та оптимізацію ресурсів, таких як людські, фінансові та матеріальні, для максимізації конкурентоспроможності та досягнення стратегічних цілей.

Застосування ресурсного підходу до оцінки ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, як і розглянуті нами попередньо системний та процесний підходи, має свої переваги та недоліки.

Основною перевагою ресурсного підходу є його спрямованість на досягнення стратегічних цілей підприємства, що дозволяє зорієнтувати ресурси на ключові завдання та покращення конкурентоспроможності.

Ресурсний підхід є більш гнучким у вирішенні проблем, оскільки зосередження уваги на оптимізації ресурсів допомагає максимізувати вартість для власників підприємства, що є ключовим аспектом підприємницької діяльності, а здатність адаптуватися до змін у середовищі та вчасне реагування на виклики ринку забезпечує подальшу стабільність та ефективність діяльності.

В практичному використанні ресурсний підхід супроводжується певними недоліками та обмеженнями, зокрема ресурсний підхід може не враховувати повністю складності стратегічного планування та конкурентних аспектів, обмежуючи аналіз до внутрішніх ресурсів.

В свою чергу, спрямованість на внутрішні ресурси може призвести до ігнорування динаміки ринку та змін у зовнішньому середовищі, що впливає на стратегічні рішення. Крім того, ресурсний підхід не завжди стимулює підприємство до інновацій та пошуку нових ресурсів, що може обмежити здатність адаптуватися до змін.

Як і будь-який підхід до визначення ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, ресурсний має свою систему показників, яка відображена нами на рисунку 1.3.

Рисунок 1.3 – Модель формування показників ефективності підприємницької діяльності підприємства за ресурсним підходом

Джерело: сформовано автором з використанням [10]

Одним із таких поширених ресурсних підходів є система збалансованих показників Д. Нортон та Р. Каплана, за якою оцінювання ефективності підприємницької діяльності здійснюється за 4 критеріями: фінансові ресурси, клієнти, внутрішні бізнес-ресурси, навчання та розвиток персоналу (трудові ресурси) [40].

Хоча ресурсний підхід є корисним інструментом, його використання повинно бути доповнене іншими методиками для більш повного та збалансованого оцінювання ефективності підприємства.

На практиці при проведенні комплексного аналізу ефективності діяльності підприємства частіше за все використовуються всі розглянуті методики одночасно без розмежування їх на окремі підходи.

Тому все більшої популярності набуває інтегральна оцінка ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, який полягає у комплексному об'єднанні та оцінці різноманітних напрямів діяльності для забезпечення єдиної, зрозумілої та об'єктивної картини її результативності та порівняльності отримуваних показників такої оцінки.

Оскільки інтегральний підхід дозволяє враховувати всі аспекти підприємницької діяльності у єдиному індикаторі, це сприяє глибшому розумінню загальної ефективності, допомагаючи уникнути вузькоспеціалізованого підходу.

Визначення інтегральних показників дозволяє зосереджуватися на основних результативних цілях підприємства, надаючи зрозумілий інструмент для вимірювання успіхів, що в свою чергу надає керівництву чітку картину ефективності, що полегшує управлінські процеси прийняття рішень.

Також слід зазначити, що, на відміну від інших методів оцінювання ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства, інтегральний підхід дозволяє враховувати не тільки фінансові, але і нефінансові аспекти діяльності, такі як якість та інноваційність, екологічний вплив та соціальна відповідальність.

Таким чином, можемо стверджувати, що використання інтегрального підходу допомагає забезпечити повноту та комплексність оцінки ефективності

підприємства, що може бути корисним для керівництва у процесі прийняття стратегічних та тактичних рішень.

Проте слід зауважити, що визначення вагових коефіцієнтів для різних аспектів може бути суб'єктивним, і воно може варіюватися в залежності від точки зору та цілей оцінювання. Інтегральний підхід також може спрощувати реальні та часом складні взаємозв'язки між підсистемами, що може впливати на точність оцінки. Крім того, інтегральний підхід не завжди враховує динаміку змін в часі, що може бути важливим для виявлення тенденцій та змін у діяльності підприємства.

Інтегральний підхід може бути ефективним інструментом, але його використання повинно враховувати ці обмеження, і він повинен бути адаптований до конкретних потреб та умов підприємства.

В силу того, що різні методи мають абсолютно різну інструментальну базу, існуючі методи по оцінці ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства не суперничають один з одним. Є сенс відмічати лише різну міру розробленості методів та широти їх практичного використання.

Таким чином, здійснений аналіз підходів до оцінки ефективності підприємницької діяльності промислового підприємства зазначає її комплексний характер. Складність проведення такої оцінки вимагає застосування сукупності критеріїв, які дозволять всебічно оцінити всі напрями діяльності підприємства та прийняти ґрунтовне рішення. З метою визначення напрямів підвищення ефективності підприємницької діяльності подальші дослідження потребують побудови системи аналітичних залежностей між частковими показниками ефективності використання виробничих ресурсів підприємств та критеріальним індикатором діагностики ефективності ресурсного забезпечення господарської діяльності.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РІВНЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «КОМПРЕСОРМАШ-СЕРВІС»

2.1 Коротка організаційно-економічна характеристика ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Компресормаш-Сервіс» (далі ТОВ «Компресормаш-Сервіс», ТОВ «КМС») зареєстровано за діючою організаційно-правовою формою 06.06.2013 р. (10 років 4 місяці) за юридичною адресою: Україна, Сумська область, м. Суми, вул. М. Коція. Керівником організації є Кривошея С.О.

Основним статутним видом діяльності відповідно КВЕДу є:

46.69. Оптова торгівля іншими машинами і устаткуванням, а також інші:

28.13. Виробництво інших pomp і компресорів.

46.63. Оптова торгівля машинами й устаткуванням для добувної промисловості та будівництва.

46.90. Неспеціалізована оптова торгівля.

46.95. Ремонт техніки і обслуговування машин і устаткування.

46.98. Устаткування та монтаж машин і устаткування.

Господарська та фінансова діяльність підприємства здійснюється в відповідності з вимогами законодавства, діючим Статутом, внутрішніми правилами, регламентами та іншими нормативними документами. Організація і методологія бухгалтерського обліку і фінансово-оперативної звітності здійснюється у відповідності до законодавства України про підприємницьку діяльність, та Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р.

Товариство, як юридична особа, має самостійний баланс, розрахункові рахунки в банківських установах, печатку та штамп з повною та скороченою

назвою підприємства та інші реквізити.

ТОВ «Компресормаш-Сервіс» представляє собою торгівельно-виробничу групу, яка наразі є провідним постачальником на ринок України, Казахстану, Білорусії та інші країни промислового устаткування.

Таблиця 2.1 – Перелік номенклатури і асортимент товаропостачання ТОВ «КМС» м. Суми

Асортимент товарів	Товарна номенклатура
Поршневі та гвинтові компресори	- гвинтові компресори - поршневі компресори - компресори пересувні
Образивно-струминне обладнання	- промислові піскоструминки АА 100; АА 200; - агрегат АСО-150; АСО-200; - піскоструминні компресори КАО-300; - піскоструминні камери КАО-300; - термообразивні установки ТАУ-100; ТАУ-200; - сопла, соплотримачі, шланги, сепаратори; - шоломи-маски, костюми операторів; - блоки очищення, редуктори тиску.
Обладнання для підготовки стисненого повітря	- абсорбційні та рефрижераторні осушувачі; - фільтри та фільтроутворюючі елементи ОМІ; - конденсатовідвідники; - пневмомагістралі; - сепаратори.

Джерело: сформовано автором

Підприємство здійснює підбір, монтаж та обслуговування роторних повітро- та газодувок, укомплектованих блоками Robusch (Італія), проводить прорахунок, виготовлення та обслуговування холодильних компресорів та камер. Крім того компанія ТОВ «КМС» є базовим в регіоні і Україні постачальником пересувних насосних агрегатів АНД-100, мобільних зварювальних установок серії АДД (на 300 А та 400 А), генераторів, теплообмінників, електродвигунів, очисних установок олії та дизельного палива, пневмоциліндрів.

Фірма реалізує компресорні установки складського зберігання, після капітального ремонту, з малим напруженням: ПК, ПКС, ПКСД, ВВП, ВВ, ВВУ тощо [12].

Основними постачальниками компресорного обладнання є фірми AtlasCopco, Atmos, Orlik, Alup, Indersoll Rand.

Основними споживачами послуг компанії є підприємства вантажної і легкої промисловості, суб'єкти підприємницької діяльності агропромислового комплексу, підприємства харчової промисловості, комунальні господарства, станції технічного обслуговування, будівельні компанії та приватні особи [12].

ТОВ «Компресормаш-Сервіс» має лінійну структуру управління, яка визначається лінійними формами зв'язку між ланками управління, і концентрацією всього комплексу функцій управління та формування (вироблення) керуючих дій в одній ланці управління.

На чолі кожного виробничого підрозділу (управлінського) стоїть керівник, який здійснює всі функції управління. Кожен працівник підрозділу підпорядковується своєму керівнику, який є підзвітним вищому органу.

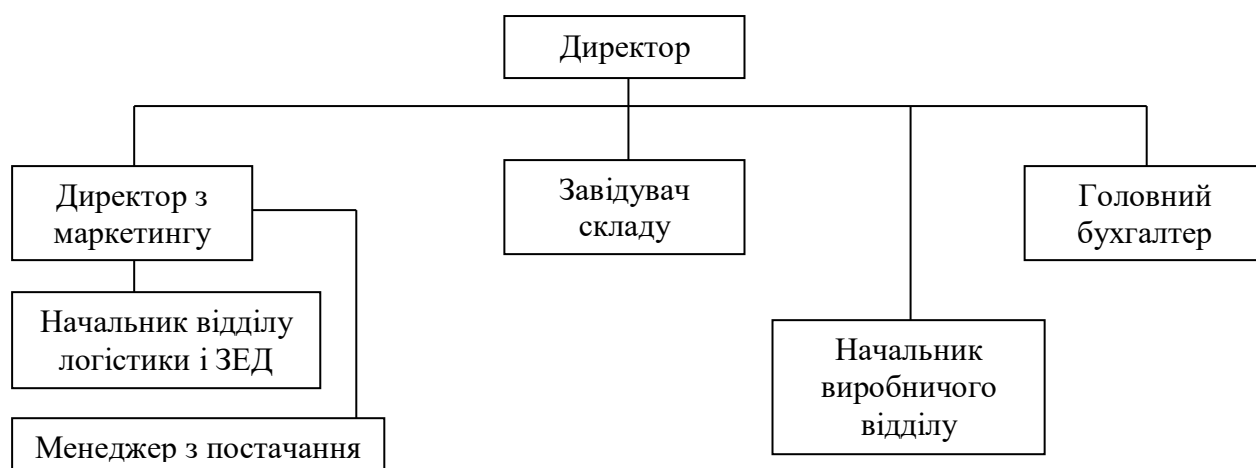

Рисунок 2.1 – Схема структури управління ТОВ «Компресормаш-Сервіс»
Джерело: власна розробка автора

Ефективність виступає економічною категорією, яка визначає здатність суб'єкта господарювання створювати економічно стійку ситуацію, виробляти конкурентоздатну продукцію, діяти у власних інтересах, інтенсивно і з віддачею використовувати свій виробничий, технологічний, трудовий і фінансовий потенціал.

Виробничі ресурси є визначальним елементом операційної діяльності підприємства, його продуктивності і конкурентоспроможності.

Характеризуючи виробничу потужність підприємства, слід зазначити, що в

її формуванні провідну роль відіграють виробничі основні фонди. Якість, кількість і інноваційність їх складу безпосередньо представляє матеріально-технічну базу підприємства. МТБ складається з:

- 1) власних виробничих основних фондів (виробничі, складські, офісні приміщення, а також машини та обладнання, а саме: автомобіль SITROEN BERLINGO, автомобіль вантажний RENAULT KANGO, виробничий будинок з господарськими будівлями та спорудами, зварювальний апарат, комп'ютерна та офісна техніка, навантажувач самохідний, судовий дизельний генератор, штаблер ручний гідравлічний та інші);
- 2) орендованих виробничих фондів;
- 3) виробничих запасів.

Таблиця 2.2 – Динаміка вартості і зношеності основних фондів ТОВ «КМС»

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Первісна вартість основних фондів, тис. грн.	3591,2	4309,2	4562,9	+971,7	+27,1
Знос, тис. грн.	227,6	410,2	741,7	+514,1	+225,9
Залишкова вартість основних фондів, тис. грн.	3363,6	3899,1	3821,2	+457,6	+13,6
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	1984,4	3950,3	4436,1	+2451,7	123,5
Рівень зношеності, %	6,3	9,5	16,3	+10,0	
Рівень придатності, %	93,7	90,5	83,7	-10,0	

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Характеризуючи зміну первісної вартості основних виробничих фондів за досліджуваний період, слід зазначити її значний абсолютний і відносний приріст відповідно на 971,7 тис. грн. та 27,1 %, а середньорічна вартість основних фондів зросла більше як в два рази, оскільки основний рівень надходжень був в 2020 році (базовому в дослідженні періоді).

Засоби виробництва в досліджуваному підприємстві мають відносно невисокий рівень зношеності, що говорить про високу технологічну їх

продуктивну здатність.

Структура матеріально-технічної бази визначає виробничі напрями підприємства, і навпаки, виробничий напрям обумовлює склад і структуру засобів праці і інших матеріальних активів.

Рівень зношеності в цілому по основних засобах змінюється (зменшується) в залежності від динаміки змін капітальних інвестицій в основний капітал.

Таблиця 2.3 – Динаміка і структура капітальних інвестицій

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Всього капітальних інвестицій, в т.ч.:	3213,6	100,0	809,0	10,0	308,0	100,0	-2905,6	-90,4
- матеріальні активи	3213,6	100,0	809,0	100,0	308,0	100,0	-2905,6	-90,4
з них:								
- машини, обладнання і інвентар	126,1	3,9	809,0	100,0	16,0	5,2	-110,1	-87,3
- транспортні засоби	-	-	-	-	292,0	94,8	+292,0	x
- будинки, споруди	3087,5	96,1	-	-	-	-	-3087,5	x

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-підприємництво Структурне обстеження підприємства

Дані з аналізу інвестиційних вкладень в основний капітал вказують на їх розподіл за видами і пріоритетами економічної діяльності досліджуваного підприємства.

Загальна сума капітальних інвестицій в зміцненні технологічної бази і об'єктів виробничої нерухомості за 3 роки склала 4330,6 тис. грн.

Структура товарної продукції визначає рівень спеціалізації підприємства та його виробничий напрям. Товарна продукція показує рівень виконання місії досліджуваного підприємства і вказує на напрями суспільного поділу праці.

ТОВ «Компресормаш-Сервіс» свою діяльність здійснює за двома напрямками. Перший напрям – власне виробництво, інший – торгівельна діяльність технічним компресорним обладнанням.

Таблиця 2.4 – Структура товарної продукції ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022р. від 2020р.	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Гвинтові компресори	447,0	67,5	2248,1	86,7	1470,5	82,8	+1023,5	+229,0
Компресорні станції	95,0	14,4	60,1	2,3	60,1	3,4	-34,9	-36,7
Установки компресорні ПКС	120,1	18,1	286,0	11,0	246,0	13,8	+125,9	+104,8
Всього товарної продукції по підприємству	662,1	100,0	2594,2	100,0	1776,6	100,0	+1114,5	+168,3

Джерело: розрахунки автора з використанням даних аналітичного обліку підприємства

В таблиці 2.4 представлена структура товарної продукції власного виробництва.

Дані таблиці свідчать, що власна діяльність налаштована на виробництво гвинтових компресорів, які в структурі товарообігу в середньому за 3 роки складає 82,8 %.

Основну трудову діяльність у матеріальному виробництві здійснює виробничий персонал.

Економічність трудових витрат визначається інтенсивністю праці та її напруженістю в процесі виробництва. Від чисельності персоналу, кваліфікації, результативності витрат праці залежить ефективність діяльності підприємства в цілому.

Середньооблікова чисельність працівників ТОВ «Компресормаш-Сервіс» в еквіваленті повної зайнятості становить 17 осіб, збільшившись за період дослідження на 2 особи (табл. 2.5).

При збільшенні середньооблікової чисельності працівників, загальна кількість відпрацьованих людино-годин зменшилась на 8,4 %, а в розрахунку на 1 працівника – кількість відпрацьованого часу зменшилась на 344,7 годин, а в еквіваленті зайнятості повного робочого дня на 43,1 день, або 19,1 %.

Таблиця 2.5 – Динаміка чисельності працівників, відпрацьованого часу ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Середньооблікова кількість працівників, осіб	16	17	17	+1	+6,3
Середньооблікова кількість штатних працівників в еквіваленті повної зайнятості, осіб	15	16	17	+2	+13,3
Кількість відпрацьованих людино-годин - всього	27001	29649	24741	-2260	-8,4
Фонд оплати праці штатних працівників, тис. грн.	1494,0	2209,1	2180,2	+6862	+45,9
Відпрацьовано 1 працівником:					
- людино-годин	1800,1	1853,1	1455,4	-344,7	-19,1
- людино-днів	225,0	231,6	181,9	-43,1	-19,1
Рівень використання номінального фонду робочого часу	82,1	84,5	66,4	-15,7 п.п.	

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-підприємництво Структурне обстеження підприємства

Рівень використання номінального фонду робочого часу в 2022 році склав 66,4 %, що нижче рівня 2020 року на 15,7 п.п.

Сукупність матеріально-речових цінностей, нематеріальних ресурсів та грошових коштів – це активи підприємства, якими воно володіє для здійснення операційної діяльності. Актив, як частина бухгалтерського балансу дає уявлення про склад, розміщення та використання засобів, згрупованих за їх роллю в процесі відтворення.

Аналізуючи дані таблиці 2.6, можна стверджувати, що за досліджуваний період (2020-2022 рр.) сукупні вартість активів зросла на 84,8 %. Вирішальну роль в збільшенні сумарної величини активів належить оборотним засобам. Придатна частина основних засобів, які займають 100 % вартості необоротних активів зросла на 13,6 %, а в структурі балансу на кінець 2020 року зменшилась на 25 %, безперечно за рахунок збільшення як вартості, так і питомої ваги оборотних активів.

Таблиця 2.6 – Склад та структура засобів підприємства (на кінець року)

Види засобів (актив)	2020 р.			2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р. на кінець року, ±		
	Сума на початок року, тис. грн.	на кінець року								
		Сума, тис. грн.	Питома вага,%	Сума, тис. грн.	Питома вага,%	Сума, тис. грн.	Питома вага,%	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %	Структури, п.п.
I.Необоротні активи										
Основні засоби	178,5	3363,6	39,0	3899,1	30,5	3821,2	24,0	+457,6	+13,6	-15,0
Усього за розділом 1	178,5	3363,6	39,0	3899,1	30,5	3821,2	24,0	+457,6	+13,6	-15,0
II. Оборотні активи										
Виробничі запаси	3925,9	3223,6	37,3	6215,8	48,6	7824,6	49,1	+4601,0	+142,7	+11,8
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	166,5	251,1	2,9	269,2	2,1	26,5	0,2	-224,6	-89,5	-2,7
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	13,1	50,0	0,6	254,2	2,0	100,7	0,6	+50,7	+101,4	0,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	464,7	263,4	3,0	1208,8	9,4	1774,7	11,1	+1511,3	в 5,7 р.	+8,1
Грошові кошти та їх еквіваленти	362,2	741,7	8,6	564,2	4,4	1939,2	12,1	+1197,5	+161,5	+3,5
Інші оборотні активи	509,6	737,6	8,6	383,9	3,0	465,0	2,9	-272,6	-37,0	-5,7
Усього за розділом 2	5442,0	5267,4	61,0	8896,1	69,5	12130,7	76,0	+6863,3	+130,3	+15,0
Баланс	5620,5	8631,0	100,0	12795,2	100,0	15951,9	100,0	+7320,9	+84,8	±17,7

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Серед оборотних активів відмічається найдинамічніше зростання вартості залишків виробничих запасів, та особливо дебіторської заборгованості.

В складі залучених джерел ТОВ «Компресормаш-Сервіс» має довгострокові зобов'язання на кінець 2022 року в сумі 1656,5 тис. грн., яка зменшилась на 17,7% в порівнянні з початком періоду дослідження за рахунок погашення довготермінового кредиту, який використано на фінансування капітальних інвестицій в основні виробничі фонди.

Поточні фінансові зобов'язання в середньому в структурі фінансових ресурсів займають 20 %, серед яких найбільшу питому вагу займають інші розрахункові поточні зобов'язання, при чому з 2020 року по 2022 рік їх сума зросла майже втричі.

Однак, як уже підкреслювалось вище, в збалансуванні співвідношення між ресурсами і фінансовими джерелами їх забезпечення переважаюча роль належить власному капіталу.

Грошові доходи та надходження, що призначаються для виконання фінансових зобов'язань та розширеного відтворення виробництва, знаходяться в розпорядженні суб'єкта підприємницької діяльності представляють сукупний фінансовий капітал.

Основним джерелом власних фінансових ресурсів і мірилом рівня ефективності діяльності підприємства є грошові доходи та надходження у вигляді прибутку та амортизаційних відрахувань, резервних фондів і цільових надходжень. Власний капітал визначає рівень автономії і фінансової незалежності підприємства. Структура і величина фінансових зобов'язань також відіграє важливу роль в економіці розвитку і ефективності діяльності підприємства. Капітал підприємства відображається в пасиві звітнього балансу.

Аналіз складу і динаміки джерел утворення засобів виробництва досліджуваного підприємства показав переваги власних джерел в виконанні функції фінансування, при чому питома вага власного капіталу в загальній структурі зростає. В джерелах самофінансування практично 100 % належить нерозподіленому (накопиченому) прибутку.

Таблиця 2.7 – Склад та структура джерел утворення засобів підприємства

Джерела утворення засобів (пасив)	2020 р.			2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022 р. від 2020 р. на кінець року, ±		
	Сума на початок року, тис. грн.	на кінець року		Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	абсолютне, тис. грн.	відносне, %	структури, п.п.
		Сума, тис. грн.	Питома вага, %							
I. Власний капітал										
Зареєстрований (пайовий) капітал	9,0	9,0	0,1	9,0	0,1	9,0	0,1	-	-	0,0
Нерозподілений прибуток	2865,7	4694,7	54,4	7355,4	57,5	11158,2	69,9	+6463,6	+137,7	+15,5
Усього за розділом I	2874,7	4703,7	54,5	7364,4	57,6	11167,2	70,0	+6463,5	+137,4	+15,5
II. (3.) Довгострокові зобов'язання і забезпечення										
Усього за розділом II	-	2423,8	28,1	2100,6	16,4	1656,5	10,4	-767,3	-31,7	-17,7
III. (4.) Поточні зобов'язання										
Поточна кредиторська заборгованість за: товари, роботи, послуги	395,2	18,9	0,2	67,3	0,5	67,2	0,4	48,3	+255,6	+0,2
розрахунками з бюджетом	14,6	783,6	9,1	828,1	6,5	1062,6	6,7	+279,0	+35,6	-2,4
- у т.ч. з податку на прибуток	-	765,9	8,9	828,1	6,5	1055,4	6,6	+289,0	+37,8	-2,3
розрахунками зі страхування	-	0,6	0,0	-	-	-	-	-	-	-
розрахунками з оплати праці	0,2	-	-	2,7	0,0	4,4	0,0	+4,4	+100,0	-
Інші поточні зобов'язання	2335,8	700,4	8,1	2432,1	19,0	1994,0	12,5	+1293,6	+184,7	+4,4
Усього за розділом III	2745,8	1503,5	17,4	3330,2	26,0	3128,2	19,6	+1624,7	+108,1	+2,2
БАЛАНС	5620,5	8631,0	100,0	12795,2	100,0	15951,9	100,0	+7320,9	+84,8	±17,7

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Матеріально-технічна база є основною складовою реальних активів, яка є сукупністю засобів виробництва і предметами праці. Динаміка і структура виробничих запасів, які використовуються в економічних процесах адекватно відображають вимоги виробничо-технічного процесу.

Таблиця 2.8 – Динаміка і структура запасів

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022р. від 2020р.	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Виробничі запаси	602,0	18,7	967,3	15,6	686,8	8,8	+84,0	+14,1
Готова продукція	-	-	91,7	1,5	292,6	3,7	+3,7	x
Товари для перепродажу	2621,6	81,3	5156,8	82,9	6845,2	87,5	+4223,6	+161,1
Разом	3223,6	100,0	6215,8	100,0	7824,6	100,0	+4601,0	+142,7

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-підприємництво Структурне обстеження підприємства

За даними таблиці можна зробити висновок про те, що підприємство має позитивні тенденції в нарощуванні матеріально-технічних потужностей не тільки в частині засобів виробництва, а і матеріально-речових запасів. Вартість виробничих запасів для власного виробництва та товарів для перепродажу в звітному балансі зросла відповідно на 14,1 та 161,1 %.

2.2 Аналіз ефективності ресурсної бази суб'єкта підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Розвиток підприємства в процесі його функціонування оцінюється за величиною, тенденціями і темпами зміни показників ефективності використання його ресурсної бази і достатністю цільового прибутку для забезпечення виробничих і соціальних стратегій.

Найважливішим критерієм успішного бізнесу є його рівень прибутковості.

Прибуток наряду з іншими чинниками технологічного, фінансового і

соціального характеру визначають ефективність ресурсної бази виробничо-торгівельного підприємства.

Основними аспектами, які визначають ефективність ресурсної бази є критерії, які можна звести в аналітичну таблицю.

Таблиця 2.9 – Базові аспекти ефективності ресурсної бази ТОВ «КМС»

Напрямок економічного аспекту ефективності	Зміст базового аспекту
Фінансова стійкість	Ресурсна база підприємства має бути достатньою для забезпечення стійкої фінансової діяльності.
Оптимізація виробничої діяльності	Зменшення затрат на виробництво, удосконалення організації праці і підвищення її продуктивності, позитивно впливають на суму фінансового результату. Основними заходами є впровадження сучасних, інтенсивних, низько затратних технологій, автоматизація та ефективне управління ресурсами.
Управління запасами	Ефективне управління запасами сприяє уникненню перевищення запасів і дефіцитності товарів в більш напружені періоди. Правильні підходи щодо управління запасами допомагає зменшити операційні витрати та прискорити оборотність активів.
Маркетинг і розвиток ринків	Посилення маркетингових зусиль та розширення асортименту товарної продукції сприятиме інтенсивності, збутової діяльності і накопичення прибутку.
Ефективна фінансова політика	Вибір оптимальних джерел фінансування та управління кредитоспроможністю важливі для зменшення фінансових витрат та формування прибутку.
Постійний моніторинг і аналіз результатів на всіх стадіях кругообороту матеріальних фінансових активів	Правильне формування бюджетів відповідальності та систематичний моніторинг результатів дозволяє своєчасно виявити проблеми та приймати управлінські рішення для підвищення рівня прибутковості на всіх етапах його формування.

Джерело: власна розробка автора

Таким чином, прибуток є ключовим критерієм ефективності діяльності підприємства.

Фінансовий результат формується як в процесі оперативної, так і інвестиційної і фінансової діяльності. Алгоритм його визначення представлено в таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Динаміка фінансових результатів діяльності підприємства
(тис. грн.)

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р.	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Чистий дохід від реалізації	28104,6	34589,8	34806,3	+6701,7	+23,8
Інші операційні доходи	379,6	427,2	648,9	+269,3	+70,9
Інші доходи	-	10,3	16,7	+16,7	х
Разом доходи	28484,2	35027,3	35471,9	+6987,7	+24,5
Собівартість реалізованої продукції	20966,2	25710,3	25079,2	+4113,0	+19,6
Інші операційні витрати	3268,3	4584,2	4344,6	+1076,3	+32,9
Інші витрати	-	132,5	108,2	+108,2	х
Разом витрат	24234,5	30427,0	29532,0	+5297,5	+21,9
Валовий прибуток	7138,4	8829,5	9727,1	+2588,7	+36,3
Фінансовий результат до оподаткування	4249,7	4600,3	5939,9	+1690,2	+39,8
Податок на прибуток	764,9	828,1	1067,1	+302,2	+39,5
Чистий прибуток	3484,8	3772,2	4872,8	+1388,0	+39,8

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 2-м Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Дані таблиці наглядно демонструють позитивні тенденції показників, які є базовими для формування чистого прибутку (після оподаткування), а саме:

1. Сума чистого доходів від реалізації товарів, робіт і послуг за досліджуваний період зросла на 6701,7 тис. грн., або на 23,8 %.

2. Відносне збільшення інших операційних доходів перевищує основні на 47,1 п.п. (70,9 %), але в абсолютному – сума зросла на 269,3 тис. грн., при поступовому щорічному зростанні.

3. Собівартість реалізованої продукції зросла на 19,6 % (на 4113,0 тис. грн.), більш високими темпами на 32,9 % збільшилися інші операційні витрати, які пов'язані з управлінськими заходами та маркетингово-збутові витрати.

4. Загальна сума витрат звітного періоду на 5297,5 тис. грн. або 21,9 % переважає розмір витрат 2020 базового року.

5. Під сукупною дією дохідних і витратних факторів сума валового прибутку склала в 2020 році 9727,1 тис. грн., а прибутку до оподаткування –

5939,9 тис. грн., що в відносному відхиленні відповідає +36,3 та +39,8 %.

6. Після сплати податку ТОВ «Компресормаш-Сервіс» залишається прибутковим підприємством з загальною сумою чистого прибутку в 4872,8 тис. грн. в 2022 році, яка на 1388,0 тис. грн. перевищує 2020 рік, що говорить про позитивні тенденції в ефективності розвитку підприємства. Динамічність зростання доходів перевищує темпи росту витрат. Рівень співвідношення між цими базовими критеріями ефективності діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс» покажуть показники рентабельності.

Загалом прибуток є важливим критерієм ефективності діяльності підприємства, але для досягнення великоприбутковості необхідно забезпечити ефективне управління ресурсами, які в споживчій частині трансформуються в комплексну систему витрат.

Таблиця 2.11 – Динаміка і структура виробничих і інших операційних витрат

Показник	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення 2022р. від 2020р.	
	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Сума, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне, одиниць	Відносне, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Матеріальні витрати та витрати на оплату послуг	1795,1	45,1	3628,8	46,9	3772,8	55,8	+1977,7	+110,2
Витрати на оплату підрядникам	-	-	874,5	11,3	-	-	-	-
Витрати з оперативної оренди	300,0	7,5	331,8	4,3	-	-	-300,0	x
Амортизація	82,1	2,1	182,6	2,4	331,5	4,9	+249,4	+303,8
Витрати на оплату праці	1494,0	37,6	2209,1	28,6	2180,2	32,3	+686,2	+45,9
Відрахування на соціальні заходи	307,4	7,7	508,2	6,5	470,9	7,0	+163,5	+53,2
Разом операційних витрат	3978,6	100,0	7735,0	100,0	6755,4	100,0	+2776,8	+69,8
Вартість товарів і послуг, придбаних для перепродажу	16987,6	x	17975,3	x	18323,8	x	+1336,2	+7,9
Інші операційні витрати – всього, в т.ч.:	3268,3	100,0	4584,2	100,0	4399,8	100,0	+1131,5	+34,6
- матеріальні затрати	245,7	7,5	457,0	10,0	593,7	13,5	+348,0	+142,0

Продовження таблиці 2.11

1	2	3	4	5	6	7	8	9
- оплата праці	1103,4	33,7	1459,3	31,8	1437,4	32,7	+334	+30,3
- амортизація	35,0	1,1	171,8	3,7	196,7	4,5	+161,7	в 4,6 р.
- оренда	376,5	11,5	310,5	6,8	360,0	8,2	-16,0	-4,3
- курсові різниці	38,2	1,2	25,3	0,5	90,4	2,0	+52,2	+136,6
- інші	1469,5	45,0	2160,2	47,2	1721,6	39,1	+252,1	+17,2

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-підприємництво Структурне обстеження підприємства та даних оперативного бухгалтерського обліку

Дані таблиці 2.11 показують на позитивні динамічні зміни в сумі виробничих і інших операційних витрат. В структурі виробничих витрат найвища питома вага належить матеріальним витратам та витратам на оплату послуг, які в абсолютному вимірюванні зросли на 1977,7 тис. грн., а в структурі на 10,7 п.п.

В структурі інших операційних витрат, що пов'язані з адміністративним управлінням і збутовою діяльністю, найвища частка припадає витратам на оплату праці, які займають 1/3 в сумі загальних витрат.

Вартість товарів і послуг, придбаних підприємством для перепродажу зросли на 1336,2 тис. грн., або на 7,9 %.

В кожного суб'єкта підприємницької діяльності заробітна плата є не лише витратною складовою собівартості, а і відграє відтворювальну, регулюючу, стимулюючу та соціальну функції.

Серед перелічених найбільше стимулююча її функція направлена на мотивування працівників до більш високої продуктивності та якості праці.

Таблиця 2.12 – Порівняння темпів росту продуктивності праці і її оплати

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
1	2	3	4	5
Сума товарообігу на 1 середньорічного працівника, тис. грн.	1756,5	2034,7	2047,4	+290,9
Ланцюгові темпи росту, %	x	115,8	100,6	116,6
Середньорічна заробітна плата на 1 працівника, тис. грн.	93,4	129,9	128,2	+34,8
Ланцюгові темпи росту, %	x	139,1	106,3	137,3
Переважання темпів росту заробітної плати над темпами зміни продуктивності праці, ± п.п.	x	23,3	+6,3	+20,7

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4	5
Припадає чистого доходу на відпрацьований 1 людино-день, грн.	8327,0	933,1	11254,6	+2927,6 (+35,2)
Припадає чистого доходу на 1 відпрацьовану людино-годину, грн.	1040,9	1166,6	1406,8	+365,9 (+35,2)
Припадає товарної продукції на 1 грн. заробітної плати, грн.	18,8	15,7	16,0	-2,8 (-14,9)

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 2-м Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та № 1-підприємництво Структурне обстеження підприємства та даних оперативного бухгалтерського обліку

Порівняння темпів росту продуктивності праці і її оплати в ТОВ «Компресормаш-Сервіс» показує на те, що темпи збільшення середньої зарплати в розрахунку на одного працівника перевищують темпи росту продуктивності праці, що є доцільним явищем для розвитку ефективного бізнесу (табл. 2.12).

Проте підвищення продуктивності забезпечується високою заробітною платою проявляється у наступному:

1. Високий рівень заробітної плати і можливості її підвищення в перспективі забезпечує формування стабільного трудового колективу.

2. Зменшення плинності персоналу дає можливість скоротити витрати на найм і навчання найнятих працівників та скоротити витрати пов'язані з тимчасовим зниженням продуктивності праці, а вивільнені кошти спрямувати на розвиток виробництва.

3. Висока в порівнянні з іншими підприємствами заробітна плата дозволяє відібрати з ринку праці висококваліфікованих в даній галузі працівників.

Трудові ресурси, як змінний капітал, забезпечує ефективність використання постійного – необоротного і оборотного.

Ефективна управлінська політика підприємства направлена на забезпечення максимізації впливу на прибуток основних його чинників.

Найважливішими завданнями виробничо-торгівельної діяльності підприємства і реалізації при цьому потенціалу ресурсної бази є ефективність і конкурентоспроможність бізнесу. Переважаюча частина підприємств, які здійснюють торговельну діяльність, використовують фінансові ресурси для фінансування оборотних фондів і фондів обігу. На відміну від виробничих, які за

рахунок власного оборотного капіталу, не покривають залишки товарів.

Оборотні фонди, залишки яких знаходяться в безпосередній залежності від обсягу товарообігу та швидкості обігу товарів нормуються.

Фінансовим планом підприємства для забезпечення ефективної роботи установлюються норми залишків (запасів) цих ресурсів, які мають формуватися за рахунок власного оборотного (робочого) капіталу.

Забезпечення оборотних фондів власним оборотним капіталом є важливою складовою ефективного управління підприємством. Власний оборотний (робочий) капітал представляє собою суму, яка залишається після віднімання всіх короткострокових зобов'язань від короткострокових активів або від власного капіталу необоротних активів.

Таблиця 2.13 – Розрахунок власних оборотних коштів (ВОК) (на кінець року)

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
1. Власний капітал (Сума I р П балансу)	4703,7	7364,4	11167,2	+6463,5	+137,4
2. Довгострокові зобов'язання (Сума II р П балансу)	2423,8	2100,6	1656,5	-767,3	-31,7
3. Поточні зобов'язання (сума III р П балансу)	1503,5	3330,2	3128,2	+1624,7	+108,1
4. Необоротні активи (Сума I р А балансу)	3363,6	3899,1	3821,2	+457,2	+13,6
5. Власні оборотні кошти (1+2-4)	3763,9	5565,9	9002,5	+5238,6	+139,2

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Постійний моніторинг рівня власного оборотного капіталу та його використання сприяє вчасному виявленню можливих дисбалансів в стратегічному управлінні фінансовою стійкістю підприємства.

Дані таблиці показують, що за досліджуваний період сума власного оборотного капіталу збільшилася в понад два рази, з 3763,9 тис. грн. до 9002,5 тис. грн.

Рівень власного оборотного капіталу з метою ефективного використання

фінансових ресурсів підприємства має чітко бути спланованим і контрольованим, щоб мати можливість забезпечити оборотні фонди (перш за все нормовані в межах нормативу) без надмірної залученості зовнішнього фінансування, чим обмежити додаткові операційні витрати на обслуговування боргових зобов'язань.

Таблиця 2.14 – Розрахунок забезпеченості власними оборотними засобами

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Вартість запасів, тис. грн.	3223,6	6215,8	7824,6	+4601,0	+142,7
Вартість оборотних активів, тис. грн.	5267,4	8896,1	12130,7	+6863,3	+130,3
Поточні зобов'язання, тис. грн.	1503,5	3330,2	3128,2	+1624,7	+108,1
Робочий капітал, тис. грн. (Наявність власних оборотних коштів)	3763,9	5565,9	9002,5	+5238,6	+139,2
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	0,71	0,63	0,74	+0,03	+4,2
Коефіцієнт забезпеченості запасів і затрат (Коефіцієнт маневреності власного капіталу)	1,17	0,90	1,15	-0,02	-1,7

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Аналіз даних таблиці 2.14 свідчить про те, що власним оборотним капіталом в достатній мірі фінансуються залишки запасів і поточних витрат в 2020 та 2022 роках, однак його наявності недостатньо для покриття оборотних активів. Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів складає в середньому – 0,69.

Збалансувати відповідність власного оборотного капіталу наявності оборотних ресурсів можна в результаті оптимізації внутрішньоорганізаційних процесів:

- забезпечення ефективного використання ресурсів;
- оптимізації управління запасами та дебіторською заборгованістю тощо;

До оборотних активів підприємства, крім товарно-матеріальних запасів входять більш ліквідні, такі як дебіторська заборгованість та грошові кошти. Це

та частина, яка є першочерговим платіжним засобом для розрахунків з постачальниками, працівниками, бюджетом тощо.

Забезпечення оборотних фондів власним оборотним капіталом, сприяє фінансовій стабільності ТОВ «Компресормаш-Сервіс» та зменшує ризик зовнішнього боргу.

Таблиця 2.15 – Динаміка фінансово-платіжних оборотних активів та ефективності дебіторської заборгованості

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги, тис. грн.	251,1	269,2	26,5	-224,6	-89,4
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом, тис. грн.	50,0	254,2	100,7	+50,7	+101,4
Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн.	263,4	1208,8	1774,7	+1511,3	в 5,7 р.
Гроші та їх еквіваленти	741,7	564,2	1939,2	+1197,5	+161,4
Середньорічна дебіторська заборгованість, тис. грн.	1228,0	1709,1	2241,5	+1013,5	+82,5
Середньорічна кредиторська заборгованість, тис. грн.	2124,3	2416,9	3229,2	+1104,9	+51,9
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	22,9	20,2	15,5	-7,4	-32,3
Період інкасації	15,9	18,1	23,5	+7,6	+48,1
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги	19,7	12,6	13,2	-6,5	-33,1
Термін погашення кредиторської заборгованості, дні	18,5	29,0	27,7	+9,2	+49,5
Припадає на 1 грн. дебіторської заборгованості кредиторської заборгованості	1,72	1,41	1,44	-0,28	-16,2

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан)

Аналізуючи динаміку високоліквідних платіжних активів слід відмітити, що за рахунок приросту залишку іншої дебіторської заборгованості (заборгованості по реалізованим готовим замовленнями) в 2022 році в порівнянні з 2020 роком в 5,7 разів середньорічна дебіторська заборгованість ТОВ «КМС» зросла на 1013,5 тис. грн., або 82,5 %. Дебіторська заборгованість за поточними розрахунками з

дебіторами зменшилась до 26,5 тис. грн. (на 89,4 %).

Всі ці зміни обумовили те, що коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості знизився на 7,4 обороти. Для визначення одного з елементів фінансової стійкості підприємства порівнюється співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, які за нормативом мають бути 1:1.

В ТОВ «Компресормаш-Сервіс» рівень співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості складає в середньому 1,5 тобто кредиторська заборгованість домінує над дебіторською на 50 %.

Управління кредиторською заборгованістю розглядається в нерозривному контексті з ефективністю діяльності суб'єкта підприємницької діяльності взагалі.

Забезпечення своєчасних оплат від покупців та оптимізація умов кредитування допомагає підприємству зменшити поточні зобов'язання.

Крім того, в результаті проведеного аналізу виявлено наднормативні залишки грошових коштів, що впливає на виведення ресурсів з продуктивного обороту і ефективність використання грошових ресурсів.

Мінімізація надмірної готівки на рахунках і максимізація прибутку від інвестицій у короткострокові фінансові інструменти є одним з напрямів забезпечення ефективності підприємницької діяльності в цілому.

Загальна ефективність управління оборотними фондами (активами) впливає на ліквідність підприємства, його фінансову стабільність, а відтак і прибутковість.

Таблиця 2.16 – Аналіз ліквідності (платоспроможності) підприємства (на кінець року)

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
1	2	3	4	5	6
Абсолютно ліквідні активи, тис. грн.	741,7	564,2	1939,2	+1197,5	+161,5
Швидко ліквідні активи, тис. грн.	2043,8	2426,1	2366,9	+323,1	+15,8
Помірно ліквідні активи, тис. грн.	4665,4	7674,6	9325,2	+4659,8	+99,9
Загальна сума оборотних активів, тис. грн.	5267,4	8896,1	12130,7	+6863,3	+130,3
Поточна фінансова заборгованість, тис. грн.	1503,5	3330,2	3128,2	+1624,7	+108,1

Продовження таблиці 2.16

1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,49	0,17	0,62	+0,13	+26,5
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,36	0,72	0,76	-0,60	-44,1
Коефіцієнт проміжної (помірної) ліквідності	3,10	2,30	2,98	-0,2	-6,4
Коефіцієнт покриття	3,50	2,67	3,88	+0,38	+10,9

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан)

До суми абсолютно ліквідних активів для визначення платоспроможності досліджуваного підприємства включили суму залишку грошових коштів, до суми швидколіквідних плюс дебіторську заборгованість, помірноліквідних – з врахуванням вартості готової продукції.

Таким чином, регулярний моніторинг та аналіз ліквідності активів сприяють своєчасності виявлення потенційних проблемних аспектів платоспроможності підприємства та дає можливість вдосконалити стратегію управління матеріальними оборотними і необоротними ресурсами.

Аналізуючи дані таблиці 2.16 ми відмічаємо перш за все збільшення суми платіжних ресурсів взагалі і по кожній групі активності ліквідності.

В найбільшій мірі зросла сума абсолютно ліквідних активів (+161,5 %) та загальної суми оборотних платіжних засобів – на 130,3 %. А з цієї причини зросли і рівні абсолютної ліквідності і показник покриття короткострокових платіжних зобов'язань. Які стабільно (крім 2021 року абсолютної ліквідності) перевищують допустимий рівень відповідно 0,25 і 2,0.

Коефіцієнт швидкої і помірної ліквідності в 2022 році зменшились в порівнянні з 2020 роком відповідно на 44,1 і 6,4 %%, однак відповідають гранично-нормативному значенню.

Оборотність оборотних активів визначає рівень ефективності їх використання. Оборотні активи на відміну від інших здатні з більш високою швидкістю генерувати прибуток підприємства, оскільки кожен оборот завершується отриманням чистого доходу, який несе в собі частину чистого фінансового результату.

Ефективність оборотних фондів можна визначити за даними таблиці 2.17.

Таблиця 2.17 – Динаміка і ефективність використання оборотних фондів

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсол., од.	Відн., %
Середньорічна вартість оборотних фондів (запасів), тис. грн.	3574,8	4719,7	7020,2	+3445,4	+96,5
Сума товарообігу, тис. грн.	28104,6	34589,8	34806,3	+6701,7	+23,8
Коефіцієнт оборотності оборотних фондів (запасів), рази	7,86	7,33	4,96	-2,90	-36,9
Тривалість 1 обороту, днів	46,4	49,8	73,6	+27,2	+58,6
Коефіцієнт закріплення оборотних фондів	0,13	0,14	0,20	+0,07	+53,8
Норма прибутку, %	62,7	43,5	42,5	-20,2 п.п.	
Рентабельність оборотних фондів, % (від операційного прибутку)	199,7	188,1	138,6	-61,1 п.п.	
Рентабельність оборотних фондів, % (від чистого прибутку)	97,5	79,9	69,4	-28,1 п.п.	
Сума одноденного обороту, тис. грн.	77,00	94,77	95,36	+18,36	+23,8
Зміна (±) тривалості 1 обороту, дні (ланцюговий)	-25,0	+3,4	+23,8	х	х
Вивільнено (-), додатково залучено (+) ресурсів в оборот, тис. грн. (ланцюговий)	+1225,0	+261,8	+2255,5	х	х

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан) та форми № 2-м Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Результати проведених розрахунків в питаннях ефективності використання оборотних фондів, як матеріальної виробничої складової оборотних активів, показали значне сповільнення їх оборотності в 2022 році в порівнянні з 2020 роком з 7,86 до 4,96, тобто на 2,9 обороти.

Основною причиною сповільнення оборотності є переважаючі темпи збільшення середньорічної вартості запасів (96,5 %) над збільшення суми товарообігу за рік (на 23,8 %). З цієї ж причини в співставленні з приростом валового і чистого прибутку зменшилися рівні рентабельності оборотних фондів відповідно на 61,1 та 28,1 п.п.

Сповільнення оборотності запасів обумовило негативні тенденції додатковому залученні в оборот фінансово-економічних ресурсів, тоді як в 2020 році в результаті оборотної активності запасів вивільнено 1225 тис. грн. ресурсів,

в 2021 році – додатково залучено – 261,8 тис. грн., а вже в 2022 році – 2255,5 тис. грн.

Якщо підприємство спроможне ефективно управляти своїми оборотними активами і швидко перетворювати їх в грошовий оборот, воно може підвищити рівень своєї прибутковості. Підвищення оборотності допоможе зменшити витрати на зберігання запасів та скоротити обсяг заборгованості та наростити прибуток.

2.3 Рентабельність підприємницької діяльності як основний показник її ефективності

Аналізоване нами підприємство ТОВ «Компресормаш-Сервіс» як кожне інше, відповідно до своєї галузевої належності виконує свою місію і візію. Однак досягнення як стратегічних, так і оперативних завдань розвитку – раціональне використання своєї ресурсної бази, працювати для досягнення більш високого рівня ефективності і результативності.

Завдання виробничо-торгівельного підприємства ТОВ «Компресормаш-Сервіс» заключається виконанні двох важливих функцій.

Перша з яких: своєчасне, з оптимальною ресурсомісткістю реалізації товарів машинобудівної комплектності, створених у сфері власного матеріального виробництва.

Друга – комерційна, яка заключається в задоволенні попиту промислових підприємств та інших споживачів компресорного обладнання та надання якісних торговельних послуг. До 2022 року в ТОВ «Компресормаш-Сервіс» комерційна діяльність була переважаючою, тобто напрям підготовки був торговельно-виробничим, поступово перекваліфікований на виробничо-торгівельний. Торговельна діяльність ТОВ «Компресормаш-Сервіс» включає: асортиментну і цінову політику, рекламну і комерційно-договірну діяльність, закупку, зберігання та реалізацію товарів тощо.

За всіма видами діяльності підприємства ефективність вимірюється співставленням результату з витратами.

Критеріальною ознакою ефективності комерційної діяльності торгівельного підприємства є реалізація в оптимальні терміни товарів, доведенням їх до кінцевого споживача при матеріальних витратах ресурсів.

Основними складовими ефективності виробничо-комерційної діяльності є система елементів.

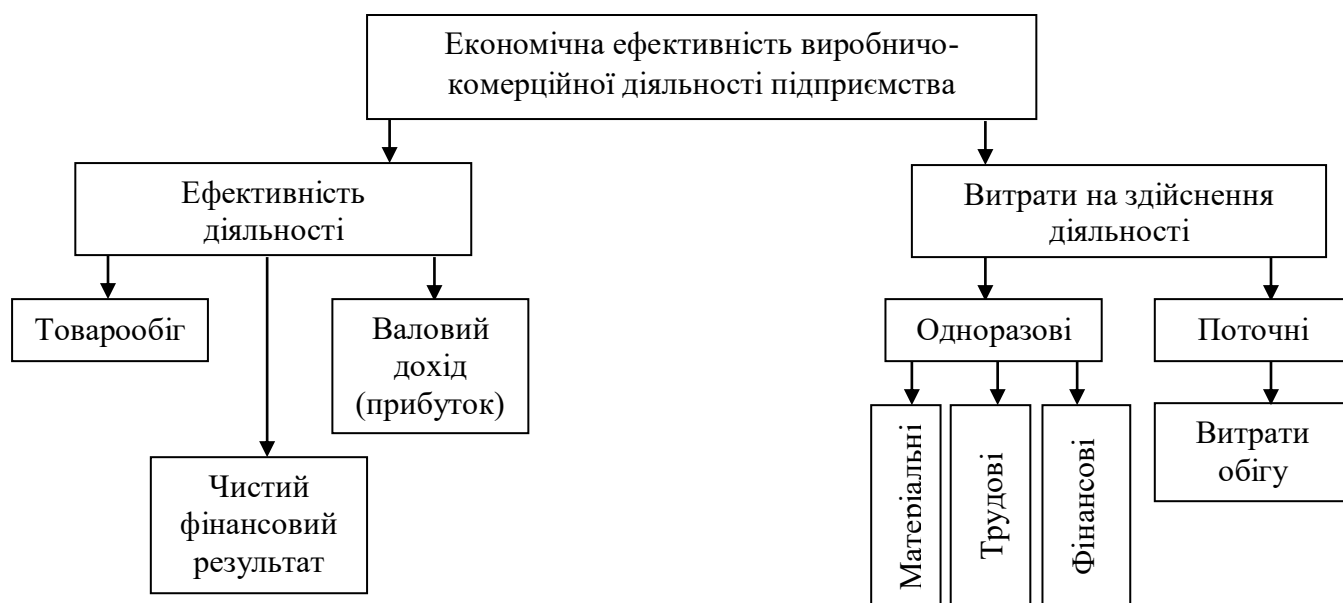

Рисунок 2.2 – Основні елементи формування ефективності виробничо-комерційної діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Джерело: власна розробка автора

Прибуток є кінцевою метою любого бізнесу. Ступінь прибутковості вимірюється показниками рентабельності, відносними вимірниками ефекту і затрат.

Досліджуючи ефективність діяльності підприємства показники рентабельності можна об'єднати в наступні групи:

- рентабельність ресурсів (активів);
- рентабельність капіталу;
- рентабельність діяльності (виробництва і реалізації);
- рентабельність інвестицій (за умови провадження інвестиційної діяльності).

Всі показники рентабельності в залежності від етапності участі в формуванні фінансового результату можуть обчислюватись з використанням валового прибутку, прибутку від операційної діяльності, прибутку до

оподаткування і чистого прибутку.

Показники рентабельності ресурсів і активів визначаються в розрахунку від середньорічної їх вартості.

Таблиця 2.18 – Середньорічна вартість виробничих ресурсів ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсолютне, одиниць	Відносне, %
Середньорічна вартість:	1984,4	3950,3	4436,1	+2451,7	+123,5
- основних фондів	3574,8	4719,7	7020,2	+3445,4	+96,3
- виробничих оборотних фондів	5559,2	8670,0	11456,3	+5897,1	+106,1
- оборотних активів	5354,7	7081,8	10513,4	+5158,7	+96,3

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан) та даних оперативного обліку

Середньорічна вартість виробничих ресурсів визначена за даним оперативного обліку.

Дані таблиці показують що середньорічна вартість виробничих ресурсів має динамічну тенденцію до збільшення.

Рентабельність виробничих ресурсів визначимо від чистого і операційного прибутку, враховуючи алгоритм їх визначення.

Таблиця 2.19 – Динаміка рентабельності активів (виробничих ресурсів) ТОВ «Компресормаш-Сервіс» (%)

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
В розрахунку від операційного прибутку:				
- рентабельність основних фондів	214,2	116,5	133,9	-80,3
- рентабельність виробничих оборотних фондів	118,9	94,5	84,6	-34,9
- рентабельність виробничих ресурсів	76,4	53,1	51,8	-24,6
В розрахунку від чистого прибутку:				
- рентабельність основних фондів	175,6	95,5	109,8	-65,8
- рентабельність оборотних фондів	97,5	79,9	69,4	-28,1
- рентабельність виробничих фондів	62,7	43,1	42,5	-20,2
- рентабельність активів	65,1	53,3	46,3	-18,8

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 2-м Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та даних таблиці 2.18

За даними аналітичної таблиці 2.19 видно, що найвищий рівень рентабельності відмічається серед виробничих ресурсів по використанні в операційній діяльності основних виробничих фондів, дещо нижчий показник прибутковості оборотних фондів, перш за все через переважаючу середньорічну вартість останніх. А в економічному сенсі це означає, що кожна гривна оборотних фондів, задіяна в операційну діяльність ТОВ «Компресормаш-Сервіс» приносить близько гривні прибутку, що в порівнянні з прибутковістю в виробництві основних засобів є нижчим рівнем. Рентабельність основних і оборотних фондів має за період 2020-2022 рр. тенденцію до зменшення.

Тенденції зменшення показників рентабельності виробничих активів відмічаються і в розрахунку від співвідношення з чистим прибутком. Найнижчим з розрахованих показників є норма прибутку, як узагальнюючий показник ефективності авансованого у виробничі ресурси капіталу.

Аналіз показників рентабельності капіталу є однією з основних задач фінансового і операційного менеджменту підприємства.

Рівень рентабельності визначається в розрахунку середньорічної вартості капіталу.

Таблиця 2.20 – Динаміка середньорічної вартості капіталу ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±	
				Абсол., од.	Відн., %
Середньорічна вартість:					
- авансованого капіталу	7125,8	10713,0	14373,5	+7247,7	+101,7
- власного капіталу	3789,2	6034,1	9265,8	+5476,6	+144,5
- зайомного капіталу	3336,6	4678,9	5107,7	+1771,1	+53,1
в т.ч. поточного	2124,7	2416,9	3229,2	+1104,5	+52,0
- робочого капіталу	3230,1	4664,5	7284,2	+4054,1	+125,5

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 1-м Баланс (Звіт про фінансовий стан) та даних бухгалтерського оперативного обліку

За даними таблиці 2.20 видно, що середньорічна сума авансованого в виробничо-комерційну діяльність ТОВ «Компресормаш-Сервіс» капіталу систематично зростає. В відносному розрахунку найвищий відсоток приросту за

досліджуваний період відмічається по власному капіталу, що обумовлює певною мірою і збільшення середньорічної величини власного оборотного (робочого) капіталу. Поряд з вищезазначеним, в порівно нижчими темпами зросла вартість в авансованому залученого (в основному поточного) капіталу.

Економічну доцільність приросту капіталу визначають показники його рентабельності. Показники рентабельності капіталу визначимо від кінцевого фінансового результату – чистого прибутку.

Таблиця 2.21 – Динаміка рентабельності капіталу ТОВ «Компресормаш-Сервіс» (%)

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
Рентабельність				
- власного капіталу	92,0	62,5	52,6	-39,4
- зайомного капіталу	104,5	80,6	95,4	-9,1
- робочого капіталу	107,9	80,9	66,9	-41,0
- авансованого капіталу	49,0	35,2	33,9	-15,1

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 2-м Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та даних таблиці 2.20

Найвищий рівень рентабельності за період дослідження відмічається по зайомному капіталу.

Аналіз даних таблиці показав зменшення рівня прибутковості капіталу за всіма видами. Найвищими темпами зменшилась прибутковість власного і робочого капіталу, відповідно на 39,4 та 41,0 п.п. в 2022 році в порівнянні з базовим періодом.

Зменшення рівня рентабельності капіталу показує на те, що темпи приросту середньорічної вартості капіталу, авансованого капіталу перевищують темпи зростання фінансового результату від його експлуатації в кругообороті капіталу підприємства.

Авансований в діяльність підприємства капітал трансформується в його доходи і витрати, які і визначають фінансові результати як виробничої, так і комерційної діяльності, а їх співвідношення характеризує рентабельність.

Аналогічні підходи до аналізу показників рівня рентабельності виробництва і рентабельності діяльності за період. При чому рентабельність виробництва має перевищувати рівень рентабельності діяльності підприємства.

Таблиця 2.22 – Динаміка рівня рентабельності діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс» (%)

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2020 р., ±
Від валового прибутку				
- рентабельність виробництва	34,0	34,5	38,8	+4,8
- рентабельність продажу	25,4	25,7	27,9	+2,5
Від чистого прибутку				
- рентабельність виробництва	16,6	14,7	19,4	+2,8
- рентабельність продажу	12,4	10,9	14,0	+1,6
- сукупний рівень рентабельності діяльності підприємства	14,3	12,4	16,5	+2,2

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 2-м Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)

Рентабельність виробництва і реалізації продукції, робіт і послуг досліджуваного підприємства розрахована від валового прибутку перевищують показники окупності чистим прибутком. І що є важливим фактом, рівень рентабельності виробництва на значну величину (2-3 п.п.) перевищує загальний рівень рентабельності діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс».

Абсолютний розмір прибутку – це кінцевий економічний ефект діяльності підприємства за певний період, а ефективність діяльності підприємства характеризується рівнем окупності авансованого у виробництво капіталу, який визначається показниками рентабельності та норми прибутку.

Таким чином, сукупність показників рентабельності дає можливість аналітично реально оцінити можливості розвитку підприємства і вибрати стратегічні напрями дій, вони є базовими для прийняття інвестиційних рішень.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «КОМПРЕСОРМАШ-СЕРВІС»

3.1 Напрями мобілізації внутрішніх резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Підвищення ефективності ТОВ «Компресормаш-Сервіс», як суб'єкта промислово-торгівельного підприємництва може бути досягнуто за допомогою мобілізації різних внутрішніх резервів, – основними ключовими аспектами, в напрямках яких необхідно працювати адміністративному менеджменту.

Перш за все це стосується оптимізації процесів виробництва, оскільки саме цей напрям діяльності є найменш ефективним в досліджуваному підприємстві. Оскільки ТОВ «Компресормаш-Сервіс» будує свою діяльність перш за все на торговому посередництві з постачання та монтажу компресорного обладнання, тому впровадження ефективних методів управління постачанням, скорочення часу операційного і фінансового циклів, можуть покращити в цілому технологічну продуктивність.

Підвищення якості роботи з клієнтами (як в сфері постачання, так і збуту, постійне поліпшення якості товарів і продукції та обслуговування сприяє збільшенню клієнтської лояльності та конкурентоспроможності підприємства в цілому.

Підвищенню прибутковості підприємства сприяє оптимізація управління оборотним капіталом.

В результаті попередніх досліджень виявлено певні диспропорції в структурі оборотних активів, в результаті чого рівень їх забезпеченості власними засобами не відповідає нормативному на 0,26 одиниць.

Поправити ситуацію можна двома шляхами – оптимізацією залишків оборотних активів і підвищенням суми наявного власного капіталу.

Прискорення оборотності дебіторської заборгованості і оборотних фондів сприятиме оптимізації обох критеріїв.

В попередніх дослідженнях встановлено, що оборотність оборотних фондів, які займають основну частину в вартості активів взагалі і оборотних в тому числі сповільнилась на 2,9 обороти в рік, тобто на 1/3, що вплинуло на активність акумулювання річної суми товарообігу.

Додатково отриману суму додатково отриманого економічного ефекту в результаті прискорення оборотності визначено нами в наступній таблиці (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Розрахунок резервів ефективності в результаті оборотності оборотних фондів

Показники	2020 р.	2022 р.
Тривалість 1 обороту, днів	46,4	73,6
Сповільнення обороту, днів	x	27,2
Однорічний оборот, тис. грн.	x	95,36
Сума можливого вивільнення ресурсів з 1 обороту	x	2593,8
Сума вивільнених оборотних ресурсів за рік	x	12865,0
Припадає виручки на 1 грн. вкладених в товарооборот ресурсів, грн.	1,35	1,39
Сума додатково отриманої виручки в результаті прискорення оборотності оборотних фондів	x	17882,4
Сума прибутку на 1 грн. виручки, грн.	0,11	0,14
Загальна сума додатково отриманого прибутку, тис. грн.	x	2501,7

Джерело: розрахунки автора на основі попередніх досліджень

Використовуючи формулу 3-х факторної моделі компанії Дюпон (DUPONT) можна визначити залежність рентабельності капіталу від виробничої ефективності, ефективності використання активів і фінансового важеля. Відповідно формула рентабельності сукупного капіталу (R_k) дорівнює добутку рентабельності продаж (K_p), оборотності активів (O_a), фінансового важеля (Φ_v).

$$\text{Рентабельність капіталу} = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Продажі}} = \frac{\text{Продажі}}{\text{Активи}} = \frac{\text{Активи}}{\text{Капітал}} \quad (3.1)$$

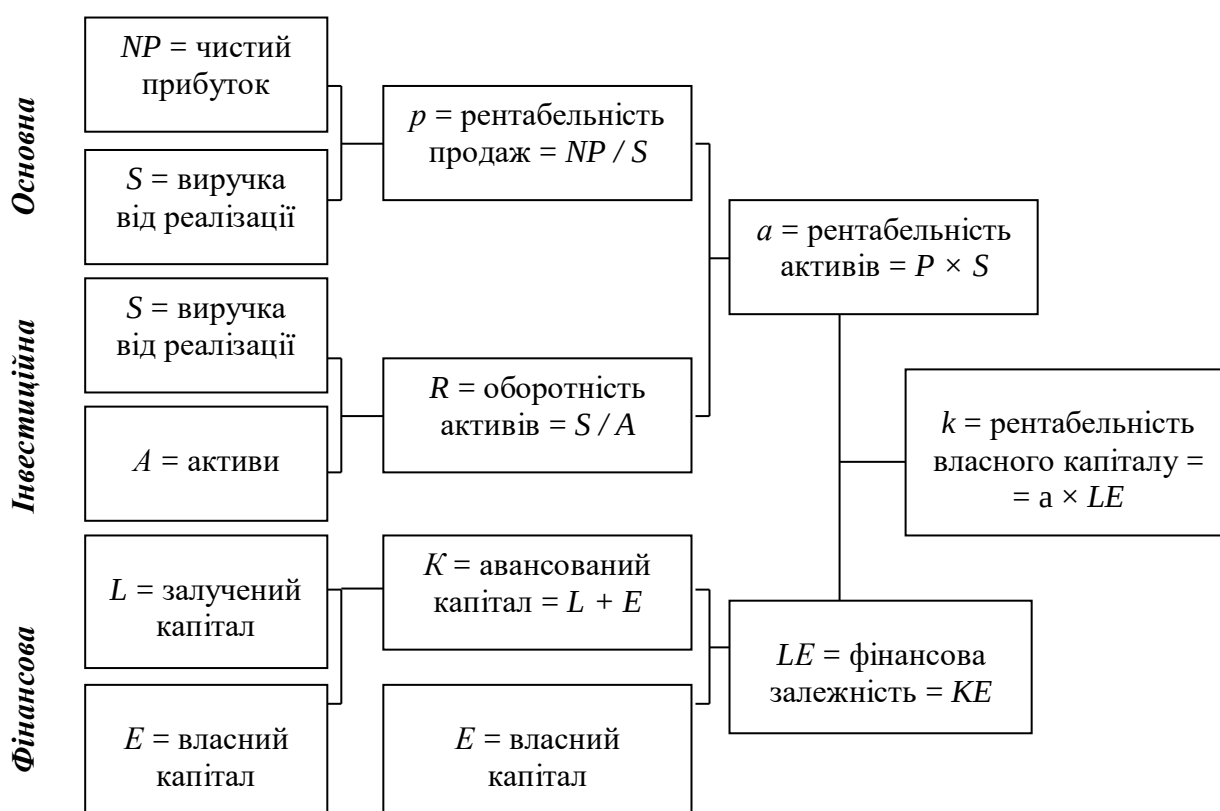

Рисунок 3.1 – Схема моделі Дюпона [14]

Таблиця 3.2 – Розрахунок рентабельності за рівнянням Du Pont

Показник	Формула розрахунку	2022 р. (факт)	З врахуванням прискореності оборотності
Обсяг продажу (P)	x	34806,3	52688,7
Прибуток (П)	x	4872,8	7374,5
Рентабельність продаж (R_p)	$\Pi : P$	0,140	0,140
Сума активів (A)	x	15951,9	15951,9
Рентабельність активів (R_a)	$\Pi : A$	0,305	0,462
Оборотність активів (O_a)	$P : A$	2,018	3,302
Власний капітал (K)	x	11167,2	111672
Рентабельність власного капіталу (R_k)	$\Pi : K$	0,436	0,660
Фінансовий левиредж (Φ_l) або фінансовий важіль (Φ_v)	$A : K$	1,428	1,428

Джерело: власні розрахунки автора на основі попередніх досліджень

Таким чином, при прискоренні оборотних фондів в майбутньому періоді до рівня 2020 року, коли коефіцієнт оборотності склав 7,26 оборотів, за умови

стабільності інших технологічних і економічно-ринкових чинників підприємство могло додатково отримати 17882,4 тис. грн. суми товарообігу при вивільненні з обороту додатково залучених 12865,0 ресурсів, сума прибутку додатково отриманого склала б 2501,7 тис. грн.

З врахування методики 3-х факторної моделі DuPonta рівень рентабельності власного капіталу, як одного з основних показників конкурентоспроможності підприємства, можна збільшити з 43,6 % до 66,0 % при задіянні виявлених резервів.

Сума товарообігу підприємства є базовим показником швидкості обороту оборотних активів, а тому, ефективна маркетингова стратегія та розвиток нових ринків сприятимуть збільшенню обсягів продаж.

Дебіторська заборгованість в досліджуваному підприємстві в середній сумі в 2022 році зросла в порівнянні з 2020 роком на 82,5 %, при чому коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зменшився на 7,4 обороти, період інкасації зріс на 7,6 дні.

Підприємству ТОВ «Компресормаш-Сервіс» необхідно активізувати політику інкасації дебіторської заборгованості. До таких заходів можна віднести листування з боржниками, телефонні переговори, відвідування представниками боржника, різні заходи юридичного характеру.

До більш ефективних форм рефінансування дебіторської заборгованості можна відзначити такі як оформлення товарного кредиту або факторингові операції, тобто здійснити розрахунків через комерційні банки.

Таблиця 3.3 – Розрахунок економічних вигід від надання товарного кредиту покупцям

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Середньорічна вартість дебіторської заборгованості, тис. грн.	2124,3	2416,9	3229,2
Середня облікова ставка НБУ, %	7,75	8,50	25,0
Сума додатково отриманого фінансового доходу, тис. грн.	164,6	205,4	807,3

Джерело: власні розрахунки автора на основі попередніх досліджень

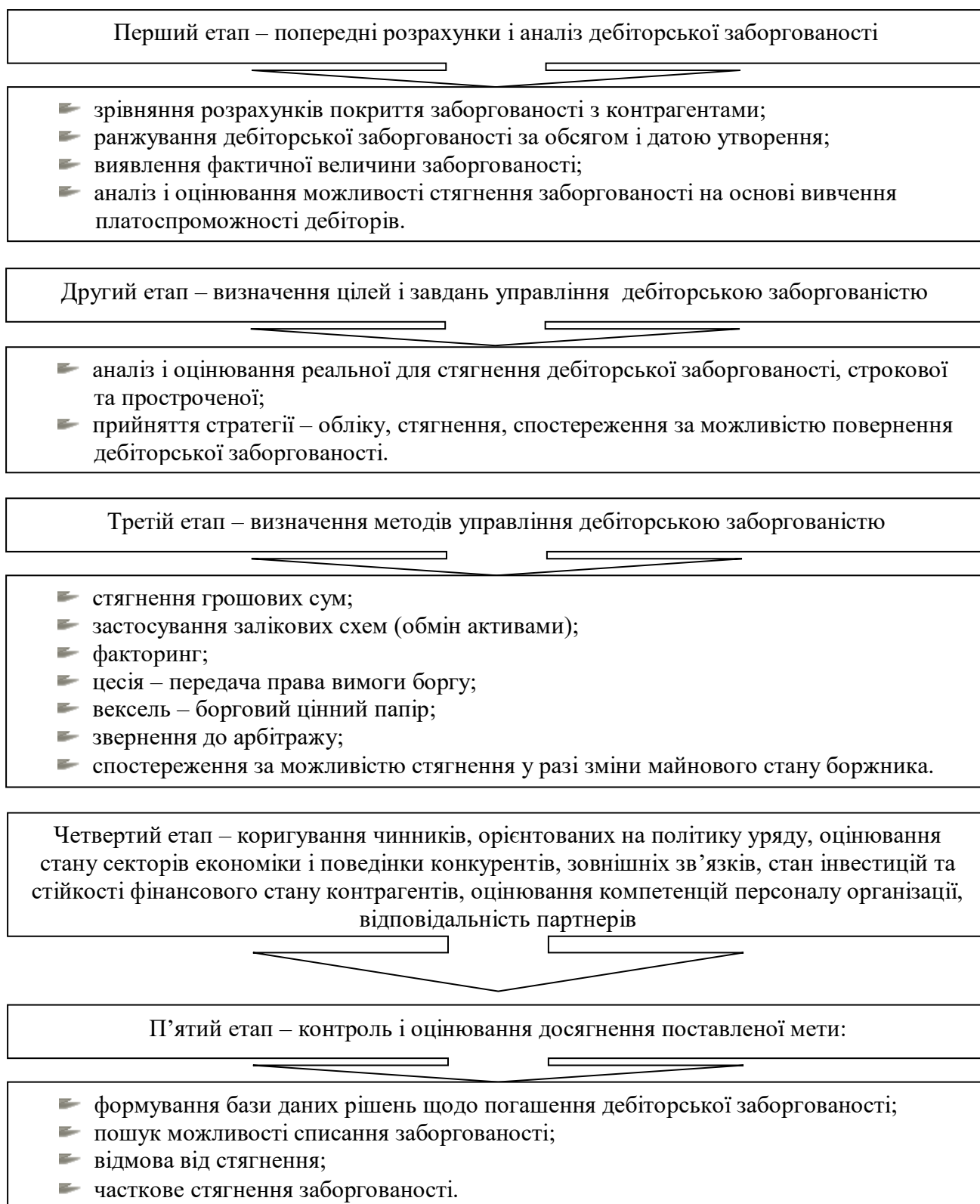

Рисунок 3.2 – Модель контролю та управління дебіторською заборгованістю
Джерело: власна розробка автора

Наслідками упровадження в ТОВ «Компресормаш-Сервіс» запропонованої моделі управління дебіторською заборгованістю стане умовою:

1. Збільшення суми товарообігу.

2. Зменшення суми відволікання активів з активного обороту.
3. Забезпечення підприємства ліквідними активами.
4. Зниження рівня операційного ризику і відповідно підвищення рівня фінансової стабільності.
5. Утримання та розширення ринкових позицій підприємства тощо.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю сприятиме підвищенню рівня прибутковості і ефективності підприємницької діяльності взагалі.

Сума додатково отриманого доходу за рахунок оформлення дебіторської заборгованості як товарного кредиту в 2020 році склала б 164,6 тис. грн., в 2022р. – 807,3 тис. грн. Умовну плату за товарний кредит можна включити в торгівельну націнку. Крім того, сповільнення періоду інкасації дебіторської заборгованості на 7,6 дні, при сумі одноденного обороту в розмірі 95,36 тис. грн. вплинуло на зменшення суми товарообігу на 724,7 тис. грн.

Персонал підприємства формує результативність підприємницької діяльності в цілому, без праці матеріальні ресурси не зможуть відігравати ролі економічних активів, тобто бути корисним і приносити матеріальні блага в майбутньому.

В процесі дослідження нами виявлений факт зниження трудової активності персоналу, що впливає на зменшення виробничо-технологічної продуктивності.

Таблиця 3.4 – Резерви підвищення ефективності роботи підприємства за рахунок підвищення продуктивності праці

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Резерв
1	2	3	4	5
Кількість відпрацьованих людино-годин	27001	29649	24741	2260
Припадає товарної продукції на 1 людино-годину, грн.	1040,9	1166,6	1406,8	365,9
Припадає виручки від власного виробництва на 1 людино-годину, грн.	25,8	24,5	69,4	+43,6
Припадає товарної продукції на 1 грн. заробітної плати	18,8	15,7	16,0	2,8
Рівень використання ефективного фонду робочого часу, %	82,1	84,5	66,4	x
Резерв фонд робочого часу, дні	25	18,4	68,1	x

Продовження таблиці 3.4

1	2	3	4	5
Резерв фонд робочого часу, люд-год.	200	147	545	x
Додаткова сума чистого доходу, тис. грн.	208,2	171,5	766,7	x
Загальна сума додаткового чистого доходу за рахунок				
- використання робочого часу	x	x	3179,4	3179,4
- доходу від реалізації продукції власного виробництва	x	x	156,8	156,8

Джерело: власні розрахунки автора

Серед внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності підприємства є оптимізація рівня інтенсивності використання ефективного фонду робочого часу.

По-перше, кількість відпрацьованих людино-годин 1 працівником в 2022 році на 2260 год. менше в порівнянні з 2020 роком та на 4908 люд-год. менше в порівнянні з 2021 роком при досягненні трудової активності до рівня 2021 року резервна сума товарообігу в цілому складе 3179,4 тис. грн., а виручка власного виробництва могла б зрости на 156,8 тис. грн.

З ряду різних суб'єктивних і об'єктивних причин відмічається зменшення рівня використання нормативно-можливого фонду робочого часу. В 2022 році в порівнянні з 2020 роком трудовим колективом з врахуванням всіх об'єктивних неявок на роботу (святкових, вихідних днів, днів відпусток, лікарняних і дозволу адміністрації) відпрацьовано на 43 дні менше. Резерв робочого часу в порівнянні з нормативним в 2020 році склав 200 людино-днів, а в 2022 році 545, що обумовило резерв чистого доходу в 2020 році 208,2 тис. грн., в 2021 – 171,5 тис. грн., а в 2022 – 766,7 тис. грн.

Постійне на інноваційній основі навчання персоналу дозволить підвищити професійну кваліфікацію працівників, мотивувати співробітників на досягнення більш високих кінцевих економічних результатів.

Підвищення ефективності діяльності досліджуваного підприємства може бути досягнуте шляхом реалізації окремих напрямів, узагальнених нами в наступній таблиці (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Основні напрями підвищення ефективності діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Напря́м	Змі́ст
Автоматизація процесів IoT (інтернет речей)	Впровадження сучасних інформаційних систем, включаючи ERP (Enterprise Resource Planning) , CRP (Costomer Relationship Management) тощо, застосування автоматизації виробничих процесів, які направлені на оптимізацію управлінських рішень.
Оптимізація ланцюга постачання	Покращення взаємодії з постачальниками, скорочення термінів доставки, і покращення запасів для зменшення витрат.
Удосконалення системи маркетингу і продаж	Розвиток маркетингових стратегій, включаючи цифровий маркетинг та інтернет-торгівлю, для активізації обсягу продажів.
Оптимізація робочого процесу	Вдосконалення виробничих та торгових процесів, зменшення втрат та оптимізація робочої сили
Впровадження інновацій	Розвиток нових товарів, послуг та термінології, що можуть привести до конкурентних переваг
Підвищення якості обслуговування клієнтів	Залучення нових та збереження постійних клієнтів шляхом поліпшення обслуговування, післяпродажний сервіс, розвиток програм лояльності та зв'язків з клієнтами
Удосконалення співпраці з персоналом	Розвиток професійних навичок персоналу, удосконалення організації та мотивації праці, особливо висококваліфікованих робітників
Екологічна стабільність	Врахування екологічних аспектів у виробництві та бізнес-процесах
Управління запасами	Ефективне управління запасами дозволяє уникати зайвих витрат і втрат, а також забезпечити належний рівень наявності товарів, в тому числі нормованих.
Управління фінансовими потоками	Ефективне фінансове управління, включаючи оптимізацію податків та управління оборотним капіталом

Джерело: власна розробка автора

Таким чином, систематичний моніторинг, контролінг ланцюга операційно-технологічних, фінансово-економічних процесів та факторний аналіз фінансових і операційних показників допомагає вчасно виявити проблеми та мобілізувати можливості для покращення.

Завдяки окреслених нами внутрішніх резервів підвищення ефективності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс» можна досягти стабільності його економічного росту і підвищення прибутковості.

3.2 Маржинально-цільовий підхід планування ефективності підприємницької діяльності

Практика планування ефективності роботи виробничо-торгівельного

підприємства як суб'єкта підприємницької діяльності використовує різні методичні підходи, серед яких найбільш популярні – ресурсний і цільовий. При першому методі ефективність планується за принципом «скільки можна», а при цільовому – «скільки потрібно».

В основі програмно-цільового методу планування виробничої програми – контрольні показники ефективної господарської діяльності: суму товарообігу, витрат, прибутку.

Основними критеріальними позиціями при визначенні цільового рівня ефективності підприємницької діяльності є:

1. Обсяг виробництва, закупок, обсягу реалізації, орієнтується на потреби ринку і задоволення договірних замовлень.
2. Обсяги господарської діяльності мають забезпечувати платоспроможність і фінансову стійкість суб'єкта підприємництва.
3. Економічні межі господарської діяльності стійкі, запобігаючи рівень банкрутства.
4. Стратегія господарської діяльності має бути в напрямку досягнення місії і візії підприємства.

Припустимо нижчою межею виробництва вважається точка беззбиткового виробництва, а верхньою – проміжною – точка мінімального рівня рентабельності, максимальний обсяг виробничої програми – цільова сума прибутку, достатня для забезпечення нормативно-визначеного рівня розширеного відтворення виробництва, формування резервних, страхових фондів, забезпечення соціальних програм бізнесу.

Концепція планування ефективності за цільовим прибутком ґрунтується на принципах операційної активності підприємства, а методично – на використанні залежності – «витрати-виробництво-прибуток» (ВВП).

При аналізі фінансових досягнень і планування цільового прибутку важливим показником виступає маржинальний прибуток (маржа покриття), який визначається як різниця між виручкою від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг та змінними витратами, які включають до складу собівартості реалізованої

продукції.

Дослідження за методом усіченої собівартості передбачає розрахунок маржі покриття.

Показник маржі покриття у відсотках до виручки є одним з інструментів менеджменту за умови, якщо підприємство збільшить частку реалізованої продукції з більш високим рівнем співвідношення (значення цього показника), це призведе до збільшення суми покриття, а відтак і більш високу суму прибутку. Отже при плануванні виробництва і збуту продукції має орієнтуватися саме на вказаний критерій з метою підвищення ефективності діяльності і досягнення цільового (оптимального) фінансового результату.

При застосуванні методики маржинального планування необхідно витрати, пов'язані з основною діяльністю розділити на умовно-постійні і умовно-змінні.

В плануванні ефективності діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс» до постійних витрат віднесемо всі витрати, пов'язані з адміністративним управлінням, реалізацією продукції і послуг, які включають витрати на рекламу, частину курсових рішень, пов'язаних з обігом валюти тощо та 15 % виробничих витрат, пов'язаних з комунальними витратами і амортизацією, не пов'язаною з технологічними операціями.

З метою факторного аналізу доходу і прибутку в цілому по підприємству і по видах діяльності ми узагальнили і розподілили всі операційні витрати (виробничі, адміністративні і витрати на збут). Визначили комерційну (повну) собівартість, виходячи з проведених розрахунків визначили рівень рентабельності виробництва.

Загальний дохід підприємства формується із трьох джерел: реалізації готової продукції, виробленої безпосередньо на потужностях підприємства, реалізація товарів (об'єктів купівлі-продажу) під замовлення споживачів та доходу від надання послуг і виконання окремих видів робіт іншими суб'єктами підприємництва.

Таблиця 3.6 – Аналіз прибутку і рентабельності виробництва за видами діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Показники	2020 р.				2021 р.				2022 р.			
	Разом	в тому числі			Разом	в тому числі			Разом	в тому числі		
Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	28104,6	1292,5	24644,2	2167,9	34589,8	1831,1	29399,0	3359,7	34806,3	2437,6	31247,8	1120,9
Питома вага, %	100,0	4,6	87,7	7,7	100,0	5,3	85,0	9,7	100,0	7,0	89,8	3,2
Собівартість, тис. грн.	20966,2	697,1	17931,5	2337,6	25710,3	726,0	20358,3	4626,0	25079,2	1717,2	21239,7	2122,3
Питома вага, %	100,0	3,3	85,5	11,2	100,0	2,8	79,2	18,0	100,0	6,8	84,7	8,5
Валовий прибуток, тис. грн.	7138,4	595,4	6712,7	-169,7	8879,5	1105,1	9040,7	-1266,3	9727,1	720,4	10008,1	-1001,4
Рівень рентабельності виробництва, %	34,0	85,4	37,4	-7,3	34,5	152,2	44,4	-27,4	38,8	42,0	47,1	-47,2
Адміністративні витрати, тис. грн.	2173,4	72,3	1858,8	242,3	3027,7	85,5	2397,4	544,8	2544,9	174,3	2155,3	215,3
Витрати на збут, тис. грн.	844,5	28,1	722,3	94,1	1161,1	31,5	883,8	200,8	1194,8	81,8	1011,9	101,1
Фінансовий результат від реалізації товарів, робіт і послуг, тис. грн.	4120,5	495,0	4131,6	-506,1	4735,7	988,1	5759,5	-2011,9	5987,4	464,3	6840,9	-1317,8
Рівень рентабельності виробництва, %	17,2	62,1	20,1	-18,9	15,9	117,2	24,4	-37,5	20,8	23,5	28,0	-54,0

Джерело: розрахунки автора з використанням даних річної звітності підприємства: форми № 2-м Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та даних оперативного обліку

За даними таблиці 3.6. видно, що найвищий рівень рентабельності до 2022 року відмічається по виробництву і реалізації готової продукції підприємства. Стабільно високі (20-25 %) рівні рентабельності підприємство отримує в результаті реалізації товарів, в той час, як надання послуг і виконання робіт іншим споживачем і замовникам є хронічно збитковим напрямом діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс».

Також аналізуючи дані таблиці можна зазначити, що в своїй діяльності досліджуване підприємство переваги надає реалізації закуплених на замовлення обладнання і інших товарів галузі компресоробудування, оскільки в структурі виручки і собівартості реалізованої продукції цьому виду діяльності належить домінуюча частка. До 2022 року послуги і роботи, як вид доходу підприємства були в доходах і витратах на 2-му місці, тоді як в 2022 році перевага перейшла в напрям виготовлення продукції власного виробництва.

За даними таблиці видно, що по такому виду діяльності як надання послуг і виконання робіт на сторону сума виробничої собівартості вища за суму доходу, що спричинило збитковість виробництва в 2022 році – 47,2 %, що на 39,9 п.п. перевищує рівень 2020 року, а з врахуванням частки адміністративних витрат реалізаційний рівень збитковості за цим видом діяльності зростає.

Враховуючи те, що кожен вид діяльності має різну вагу в загальному фінансовому результаті підприємства, при чому з різним рівнем трудозатратності виручки нами визначена доцільність кожного напрямку.

Таблиця 3.7 – Аналіз доцільності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Показники	Разом	Результат діяльності за повною собівартістю		
		готова продукція	товари	роботи і послуги
1	2	3	4	5
1. Чистий дохід від реалізації, тис. грн.	34806,3	2437,6	31247,8	1120,9
2. Виробнича собівартість – всього, тис. грн. в т.ч.:	25079,2	1717,2	21239,7	2122,3
- змінні витрати	22379,3	1459,6	19115,7	1804,0
- постійні витрати	2699,9	257,6	2124,0	318,3

Продовження таблиці 3.7

1	2	3	4	5
Витратомісткість виручки, грн.	0,72	0,70	0,66	1,89
3. Адміністративні витрати, тис. грн.	2544,9	174,3	2155,3	215,3
4. Витрати на збут, тис. грн.	1194,8	81,8	1011,9	101,1
5. Сума змінних витрат, тис. грн.	22379,3	1459,6	19115,7	1804,0
6. Сума постійних витрат, тис. грн.	6439,6	513,7	5291,2	634,7
7. Загальна сума маржинального прибутку (В-В _{зм}) (1-5)	12427,0	978,0	12132,1	-683,1
8. Коефіцієнт маржинального доходу (7:1)	0,357	0,401	0,388	-0,61
9. Виробництво беззбиткове (6:8)	18038,1	1281,0	13637,1	2438,7
10. Запас міцності (1-9)	16768,2	1156,6	17610,7	-1317,8
11. Коефіцієнт стійкості виробництва (10:1)	0,48	0,47	0,56	-117,6

Джерело: власні розрахунки на основі попередніх досліджень

За попередньо визначених умов розподілу витрат на постійні і змінні нами проведено маржинальний аналіз доцільності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс» має сервіс за видами.

В результаті проведеного аналізу визначено, що найвищий рівень стійкості операційної діяльності (0,56) визначено по реалізації готових товарів на замовлення. За цим видом діяльності отримано найвищу суму покриття – маржинального прибутку.

Таким чином, найвищий запас міцності має вид діяльності, в якому найнижча питома вага постійних витрат в загальній їх сумі. Реалізація товарів є тим видом діяльності, де питома вага постійних витрат складає 21,7 %, що найнижчий в порівнянні з іншими напрямками і нижче середнього по підприємства на 0,6 п.п.

Однак коефіцієнт маржинального доходу, який вказує на співвідношення маржі покриття і виручки вказує на те, що реалізація готової продукції,

виробленої безпосередньо на потужностях підприємства є доцільним і перспективним видом діяльності, оскільки даний критерій є найвищим серед інших і середньому по підприємству.

Облікова ставка Національного банку України – це монетарний інструмент, за якого Національний банк встановлює для суб'єктів грошово-кредитного ринку, за якого він здійснює основні операції з банками з надання або залучення коштів у межах проведення монетарної політики.

В попередніх дослідженнях нами визначено доцільність видів підприємницької діяльності за умов фактичної взаємодії зовнішніх і внутрішніх факторів функціонування підприємства, а також нижню межу обсягу реалізації (а відтак і виробництва) продукції, робіт і послуг на основі маржинального підходу.

За доцільне вважаємо визначити оптимальну величину виручки для ефективної діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс». За цільовий рівень рентабельності ми взяли облікову ставку НБУ, вважаючи, що прибуток, який отримує підприємство використовуючи в забезпеченні операційної діяльності авансований капітал, не може вважатися достатнім, а підприємницька діяльність ефективною, якщо фактично отриманий рівень прибутковості буде нижчим зазначеного.

В 2022 році облікова ставка НБУ була на рівні 25,0 %.

Таблиця 3.8 – Визначення цільової суми прибутку підприємницької діяльності за усіченою собівартістю

Показники	Разом	в тому числі:		
		готова продукція	товари	роботи і послуги
1	2	3	4	5
1. Загальна сума операційних витрат (виробничі та адміністративні витрати)	28818,9	1973,3	24406,9	2438,7
2. Розрахункова сума виручки (сума витрат з врахуванням граничного рівня рентабельності)	36023,6	2466,6	30508,6	3048,4
3. Сума цільового чистого прибутку (2-3)	7204,7	493,3	6101,7	609,7
4. Рівень рентабельності виробництва, %	25,0	25,0	25,0	25,0

Продовження таблиці 3.8

1	2	3	4	5
5. Фактична сума прибутку	5987,4	464,3	6840,9	-1317,8
6. Різниця між фактичним і цільовим прибутком	-1217,3	-29,0	+739,2	-1927,5

Джерело: власні розрахунки за даними попередніх досліджень

Враховуючи цільову норму рентабельності на рівні облікової ставки НБУ, ми визначили, що цільова, на оптимально-допустимому рівні найвища межа виручки від реалізації продукції при авансуванні власного капіталу в підприємницьку діяльність складає 36023,6 тис. грн., при цьому абсолютна сума цільового прибутку складає 7204,7 тис. грн., що на 1217,3 тис. грн. вище за фактично отриману суму 5987,4 тис. грн.

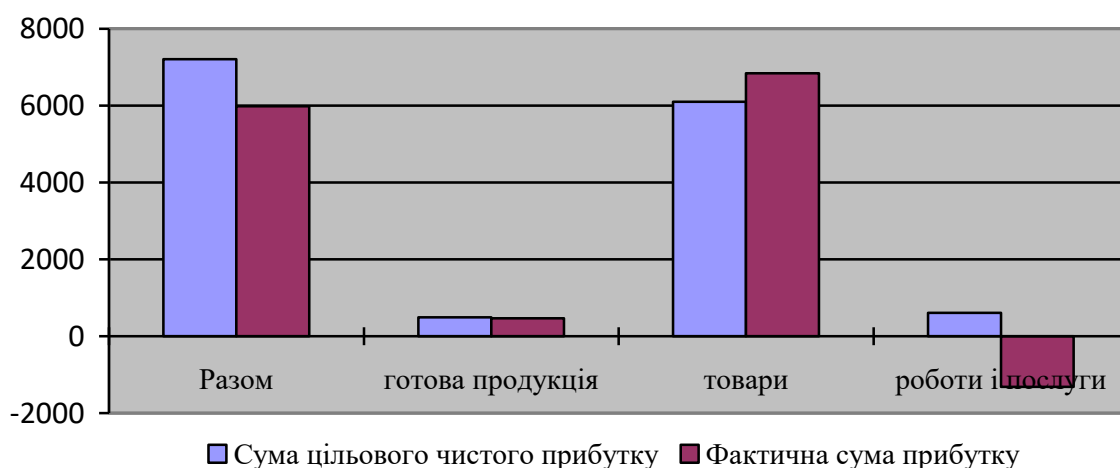

Рисунок 3.3 – Порівняння цільового і фактичного прибутку

Джерело: побудова автором з використанням даних таблиці 3.8

Таблиця 3.9 – Порівняння межі обсягу реалізації продукції, товарів, робіт і послуг ТОВ «Компресормаш-Сервіс»

Показник	Всього	Результат діяльності за повною собівартістю		
		готова продукція	товари	роботи і послуги
1	2	3	4	5
Нижня межа обсягу реалізації, тис. грн.	18038,1	1281,0	13637,1	2438,0
Фактичний обсяг, тис. грн.	34806,3	2437,6	31247,8	1120,9

Продовження таблиці 3.9

1	2	3	4	5
Верхня межа обсягу реалізації, тис. грн.	36023,6	2466,6	30508,6	3048,4

Джерело: власні розрахунки за даними попередніх досліджень

Таким чином, досягнувши цільового програмного прибутку ТОВ «Компресормаш-Сервіс», верхня межа обсягу реалізації мала б скласти 36023,6 тис. грн. Для досягнення суми покриття витрат на першому етапі формування маржинального доходу мінімальна вартість має бути на рівні 18038,1.

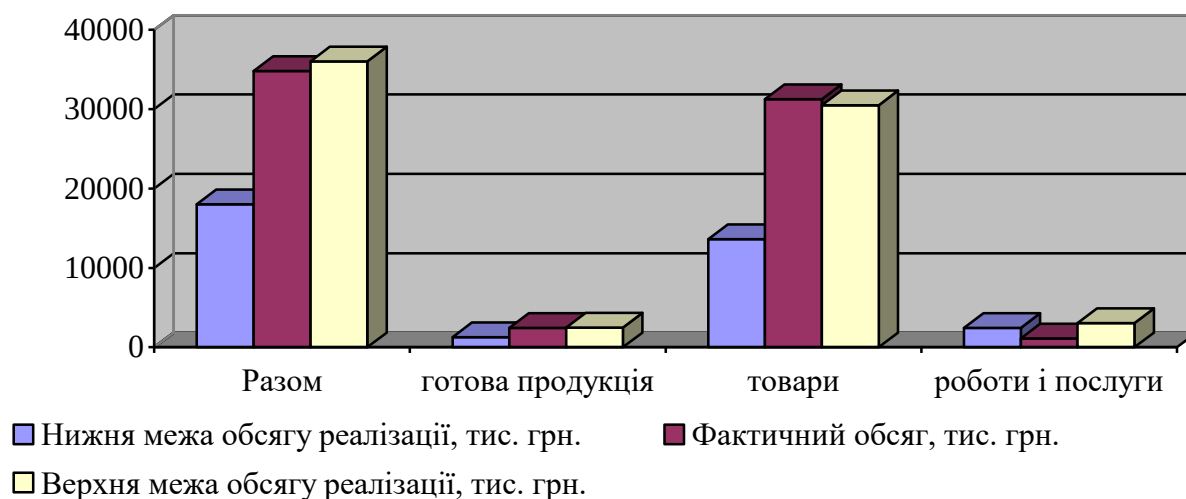

Рисунок 3.4 – Порівняння обсягів реалізації продукції

Джерело: побудова автором з використанням даних таблиці 3.9

Таким чином, на основі програмно-цільового методу ми визначили і маємо змогу порівняти три рівні обсягу реалізації суми товарообігу виробничо-торгівельного підприємства ТОВ «Компресормаш-Сервіс», що дає можливість розробити і вжити ряд заходів, направлених на підвищення його підприємницької діяльності.

ВИСНОВКИ

Товариство з обмеженою відповідальністю «Компресормаш-Сервіс» здійснює підбір, монтаж та обслуговування роторних повітро- та газодувок, укомплектованих блоками Robusch (Італія), проводить прорахунок, виготовлення та обслуговування холодильних компресорів та камер. Крім того компанія ТОВ «КМС» є базовим в регіоні і Україні постачальником пересувних насосних агрегатів АНД-100, мобільних зварювальних установок серії АДД (на 300 А та 400 А), генераторів, теплообмінників, електродвигунів, очисних установок олії та дизельного палива, пневмоциліндрів.

Засоби виробництва в досліджуваному підприємстві мають відносно невисокий рівень зношеності, що говорить про високу технологічну їх продуктивну здатність.

Загальна сума капітальних інвестицій в зміцненні технологічної бази і об'єктів виробничої нерухомості за 3 роки склала 4330,6 тис. грн.

Середньооблікова чисельність працівників ТОВ «Компресормаш-Сервіс» в еквіваленті повної зайнятості становить 17 осіб, збільшившись за період дослідження на 2 особи. Рівень використання номінального фонду робочого часу в 2022 році склав 66,4 %, що нижче рівня 2020 року на 15,7 п.п.

За досліджуваний період (2020-2022 рр.) сукупні вартість активів зросла на 84,8 %. Вирішальну роль в збільшенні сумарної величини активів належить оборотним засобам. Придатна частина основних засобів, які займають 100 % вартості необоротних активів зросла на 13,6 %, а в структурі балансу на кінець 2020 року зменшилась на 25 %, безперечно за рахунок збільшення як вартості, так і питомої ваги оборотних активів.

Серед оборотних активів відмічається найдинамічніше зростання вартості залишків виробничих запасів, та особливо дебіторської заборгованості.

В складі залучених джерел ТОВ «Компресормаш-Сервіс» має довгострокові зобов'язання на кінець 2022 року в сумі 1656,5 тис. грн., яка зменшилась на 17,7% в порівнянні з початком періоду дослідження за рахунок погашення

довготермінового кредиту, який використано на фінансування капітальних інвестицій в основні виробничі фонди.

Поточні фінансові зобов'язання в середньому в структурі фінансових ресурсів займають 20 %, серед яких найбільшу питому вагу займають інші розрахункові поточні зобов'язання, при чому з 2020 року по 2022 рік їх сума зросла майже втричі.

Підприємство має позитивні тенденції в нарощуванні матеріально-технічних потужностей не тільки в частині засобів виробництва, а і матеріально-речових запасів. Вартість виробничих запасів для власного виробництва та товарів для перепродажу в звітному балансі зросла відповідно на 14,1 та 161,1 %.

Сума чистого доходів від реалізації товарів, робіт і послуг за досліджуваний період зросла на 6701,7 тис. грн., або на 23,8 %.

Собівартість реалізованої продукції зросла на 19,6 % (на 4113,0 тис. грн.), більш високими темпами на 32,9 % збільшилися інші операційні витрати, які пов'язані з управлінськими заходами та маркетингово-збутові витрати.

Загальна сума витрат звітного періоду на 5297,5 тис. грн. або 21,9 % переважає розмір витрат 2020 базового року.

Під сукупною дією дохідних і витратних факторів сума валового прибутку склала в 2020 році 9727,1 тис. грн., а прибутку до оподаткування – 5939,9 тис. грн., що в відносному відхиленні відповідає +36,3 та +39,8 %.

Після сплати податку ТОВ «Компресормаш-Сервіс» залишається прибутковим підприємством з загальною сумою чистого прибутку в 4872,8 тис. грн. в 2022 році, яка на 1388,0 тис. грн. перевищує 2020 рік, що говорить про позитивні тенденції в ефективності розвитку підприємства.

В результаті попередніх досліджень виявлено певні диспропорції в структурі оборотних активів, в результаті чого рівень їх забезпеченості власними засобами не відповідає нормативному на 0,26 одиниць.

Поправити ситуацію можна двома шляхами – оптимізацією залишків оборотних активів і підвищенням суми наявного власного капіталу.

Прискорення оборотності дебіторської заборгованості і оборотних фондів сприятиме оптимізації обох критеріїв.

В попередніх дослідженнях встановлено, що оборотність оборотних фондів, які займають основну частину в вартості активів взагалі і оборотних в тому числі сповільнилась на 2,9 обороти в рік, тобто на 1/3, що вплинуло на активність акумулювання річної суми товарообігу.

Використовуючи формулу 3-х факторної моделі компанії Дюпон (DUPONT) можна визначити залежність рентабельності капіталу від виробничої ефективності, ефективності використання активів і фінансового важеля.

Таким чином, при прискоренні оборотних фондів в майбутньому періоді до рівня 2020 року, коли коефіцієнт оборотності склав 7,26 оборотів, за умови стабільності інших технологічних і економічно-ринкових чинників підприємство могло додатково отримати 17882,4 тис. грн. суми товарообігу при вивільненні з обороту додатково залучених 12865,0 ресурсів, сума прибутку додатково отриманого склала б 2501,7 тис. грн. З врахування методики 3-х факторної моделі DuPonta рівень рентабельності власного капіталу, як одного з основних показників конкурентоспроможності підприємства, можна збільшити з 43,6 % до 66,0 % при задіянні виявлених резервів.

Сума товарообігу підприємства є базовим показником швидкості обороту оборотних активів, а тому, ефективна маркетингова стратегія та розвиток нових ринків сприятимуть збільшенню обсягів продаж.

Дебіторська заборгованість в досліджуваному підприємстві в середній сумі в 2022 році зросла в порівнянні з 2020 роком на 82,5 %, при чому коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості зменшився на 7,4 обороти, період інкасації зріс на 7,6 дні.

Підприємству ТОВ «Компресормаш-Сервіс» необхідно активізувати політику інкасації дебіторської заборгованості. До таких заходів можна віднести листування з боржниками, телефонні переговори, відвідування представниками боржника, різні заходи юридичного характеру.

До більш ефективних форм рефінансування дебіторської заборгованості

можна відзначити такі як оформлення товарного кредиту або факторингові операції, тобто здійснити розрахунків через комерційні банки.

Наслідками упровадження в ТОВ «Компресормаш-Сервіс» запропонованої моделі управління дебіторською заборгованістю стане умовою: збільшення суми товарообігу; меншення суми відволікання активів з активного обороту; забезпечення підприємства ліквідними активами; зниження рівня операційного ризику і відповідно підвищення рівня фінансової стабільності; утримання та розширення ринкових позицій підприємства тощо.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю сприятиме підвищенню рівня прибутковості і ефективності підприємницької діяльності взагалі.

Сума додатково отриманого доходу за рахунок оформлення дебіторської заборгованості як товарного кредиту в 2020 році склала б 164,6 тис. грн., в 2022р. – 807,3 тис. грн. Умовну плату за товарний кредит можна включити в торгівельну націнку. Крім того, сповільнення періоду інкасації дебіторської заборгованості на 7,6 дні, при сумі одноденного обороту в розмірі 95,36 тис. грн. вплинуло на зменшення суми товарообігу на 724,7 тис. грн.

В процесі дослідження нами виявлений факт зниження трудової активності персоналу, що впливає на зменшення виробничо-технологічної продуктивності.

Серед внутрішніх резервів підвищення ефективності діяльності підприємства є оптимізація рівня інтенсивності використання ефективного фонду робочого часу.

По-перше, кількість відпрацьованих людино-годин 1 працівником в 2022 році на 2260 год. менше в порівнянні з 2020 роком та на 4908 люд-год. менше в порівнянні з 2021 роком при досягненні трудової активності до рівня 2021 року резервна сума товарообігу в цілому складає 3179,4 тис. грн., а виручка власного виробництва могла б зрости на 156,8 тис. грн.

З ряду різних суб'єктивних і об'єктивних причин відмічається зменшення рівня використання нормативно-можливого фонду робочого часу. В 2022 році в порівнянні з 2020 роком трудовим колективом з врахуванням всіх об'єктивних

неявок на роботу (святкових, вихідних днів, днів відпусток, лікарняних і дозволу адміністрації) відпрацьовано на 43 дні менше. Резерв робочого часу в порівнянні з нормативним в 2020 році склав 200 людино-днів, а в 2022 році 545, що обумовило резерв чистого доходу в 2020 році 208,2 тис. грн., в 2021 – 171,5 тис. грн., а в 2022 – 766,7 тис. грн.

З метою факторного аналізу доходу і прибутку в цілому по підприємству і по видах діяльності ми узагальнили і розподілили всі операційні витрати (виробничі, адміністративні і витрати на збут). Визначили комерційну (повну) собівартість, виходячи з проведених розрахунків визначили рівень рентабельності виробництва.

Загальний дохід підприємства формується із трьох джерел: реалізації готової продукції, виробленої безпосередньо на потужностях підприємства, реалізація товарів (об'єктів купівлі-продажу) під замовлення споживачів та доходу від надання послуг і виконання окремих видів робіт іншими суб'єктами підприємництва.

Найвищий рівень рентабельності до 2022 року відмічається по виробництву і реалізації готової продукції підприємства. Стабільно високі (20-25 %%) рівні рентабельності підприємство отримує в результаті реалізації товарів, в той час, як надання послуг і виконання робіт іншим споживачем і замовникам є хронічно збитковим напрямом діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс».

В своїй діяльності досліджуване підприємство переваги надає реалізації закуплених на замовлення обладнання і інших товарів галузі компресоробудування, оскільки в структурі виручки і собівартості реалізованої продукції цьому виду діяльності належить домінуюча частка. До 2022 року послуги і роботи, як вид доходу підприємства були в доходах і витратах на 2-му місці, тоді як в 2022 році перевага перейшла в напрям виготовлення продукції власного виробництва.

За попередньо визначених умов розподілу витрат на постійні і змінні нами проведено маржинальний аналіз доцільності підприємницької діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс» має сервіс за видами.

В результаті проведеного аналізу визначено, що найвищий рівень стійкості операційної діяльності (0,56) визначено по реалізації готових товарів на замовлення. За цим видом діяльності отримано найвищу суму покриття – маржинального прибутку.

Таким чином, найвищий запас міцності має вид діяльності, в якому найнижча питома вага постійних витрат в загальній їх сумі. Реалізація товарів є тим видом діяльності, де питома вага постійних витрат складає 21,7 %, що найнижчий в порівнянні з іншими напрямками і нижче середнього по підприємства на 0,6 п.п.

Однак коефіцієнт маржинального доходу вказує на те, що реалізація готової продукції, виробленої безпосередньо на потужностях підприємства є доцільним і перспективним видом діяльності, оскільки даний критерій є найвищим серед інших і середньому по підприємству.

Нами визначено оптимальну величину виручки для ефективної діяльності ТОВ «Компресормаш-Сервіс». За цільовий рівень рентабельності ми взяли облікову ставку НБУ, вважаючи, що прибуток, який отримує підприємство використовуючи в забезпеченні операційної діяльності авансований капітал, не може вважатися достатнім, а підприємницька діяльність ефективною, якщо фактично отриманий рівень прибутковості буде нижчим зазначеного.

Враховуючи цільову норму рентабельності на рівні облікової ставки НБУ, ми визначили, що цільова, на оптимально-допустимому рівні найвища межа виручки від реалізації продукції при авансуванні власного капіталу в підприємницьку діяльність складає 36023,6 тис. грн., при цьому абсолютна сума цільового прибутку складає 7204,7 тис. грн., що на 1217,3 тис. грн. вище за фактично отриману суму 5987,4 тис. грн.

Таким чином, на основі програмно-цільового методу ми визначили і маємо змогу порівняти три рівні обсягу реалізації суми товарообігу виробничо-торгівельного підприємства ТОВ «Компресормаш-Сервіс», що дає можливість розробити і вжити ряд заходів, направлених на підвищення його підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ачкасова Л.М. Система управління ефективністю діяльності підприємства. *Економіка транспортного комплексу*. 2023. Вип. 41. С. 5–17. URL: <http://etk.khadi.kharkov.ua/article/view/277729/277>. (дата звернення: 12.04. 2023).
2. Брагіна О.С., Стельмашук Д.Д. Порівняльна оцінка ефективності діяльності підприємства за системним та інтегральним підходами. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2023. № 2 (24). С. 24–34. URL: <https://economics.net.ua/ejopu/2023/No2/24.pdf>. (дата звернення: 12.04. 2023).
3. Васильєв О. В., Уваров І. С. Сучасні підходи до формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві: матеріали II Інтернет-конференції* (м. Харків, 29 листопада 2019 р.). Харків, НДІ ПЗІР НАПрН України. 2019. С. 89–100 URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/29.11.19/29_11_2019_/13.pdf . (дата звернення: 23.12.2022).
4. Воронкова А.Е. Діагностика стану підприємства: теорія і практика: монографія. Харків: Вид-во «ІНЖЕК», 2008. 520 с.
5. Гринько Т.В., Головка Д.Д. Наукові підходи до оцінки ефективності діяльності суб'єктів підприємництва. *Modern Economics*. 2018. № 11(2018). С. 51–57. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V11\(2018\)-08](https://doi.org/10.31521/modecon.V11(2018)-08). (дата звернення: 23.12.2022).
6. Гринько Т.В., Дудніченко А.В. Проблеми забезпечення економічної ефективності діяльності підприємства. *Економічний простір*. 2019. № 142. С. 149–160. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/ecpros_2019_142_14.pdf. (дата звернення: 23.12.2022).
7. Гудзь П., Гудзь М., Чернятін М. Оцінка ефективності управління промислового підприємства на основі фінансових показників діяльності. *Управління змінами та інновації*. 2022. Вип. 3. С. 27–32. URL: <https://doi.org/10.32782/CMI/2022-3-5>. (дата звернення: 16.12. 2022).
8. Далик В.П., Чорній Б.І., Гарасим Л.С., Бобко О.В., Георгієвський Н.К., Фар'ян

- В.О. Забезпечення ефективності діяльності підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки*. 2023. № 10. URL: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-10-9189>. (дата звернення: 12.04. 2023).
9. Дем'яненко Т., Яковенко І. Реінжиніринг бізнес-процесів як сучасний метод управління стратегічними змінами на підприємстві. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2022. Вип. 14(28). URL: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-14\(28\)-08](https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-08) (дата звернення: 16.12. 2022).
 10. Ємельянов О., Петрушка Т., Симак А. Показники ефективності використання виробничих ресурсів як інструменти діагностики господарської діяльності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 36. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-32>. (дата звернення: 16.12. 2022).
 11. Івницький В.В., Кривошея С.О. Персонал промислового підприємства та ефективність його використання. *Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства»* 29 листопада 2023 року в м. Кропивницький.
 12. КМС. Насосно-компресорне обладнання в Сумах. URL: https://kms-market.com.ua/ua/about_us. (дата звернення: 23.09.2022).
 13. Кобелєва Т.О. Комплаєнс-безпека промислового підприємства: теорія та методи: монографія. Харків: Планета-Принт. 2020. 354 с. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhP-Press/54748>. (дата звернення: 16.12. 2022).
 14. Колісник М. Рівняння Дюпон: нові імплементації старого аналітичного інструменту. 18.06.2020. URL: <https://www.kolisnyk.in.ua/rivnyannya-dyupon-novi-implementatsiyi-starogo-analitychnogo>. (дата звернення: 23.12.2022).
 15. Кривошея С.О., Серeda Т.О. Рентабельність підприємницької діяльності як основний фактор її ефективності. *Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовах глобалізації: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*. (Кропивницький, 28 листопада 2023 р.): у 2 ч. Кропивницький: ЦФЕНД, 2023. Ч. 1. 67 с. С.30–34.
 16. Левченко Ю.Г., Шекмар Н.А. Методичні підходи до визначення ефективності господарської діяльності підприємства. URL: bit.ly/3PEMh2c. (дата звернення:

- 12.04. 2023).
17. Левчук Т.М., Кривов'язюк І.В. Проблеми забезпечення ефективності діяльності підприємства та їх вирішення в сучасних концепціях господарювання. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 23. Ч. 2. С. 50–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_23%282%29_12 (дата звернення: 23.12.2022).
 18. Лобачева І.Ф., Даценко Г.В., Кудирко О.М. Моделювання ефективності використання фінансових ресурсів підприємства. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2023. № 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-09-01> (дата звернення: 12.04. 2023).
 19. Назаренко Ірина. Економічний зміст ефективності діяльності підприємств. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 3(76) С. 15–22. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39218/2/GEB_2022v76n3_/Nazarenko_I-Economic_content_of_the_15-22.pdf. (дата звернення: 16.12. 2022).
 20. Огренич Ю., Діброва В. Економічна безпека промислових підприємств в Україні: стан, проблеми та напрямки покращення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. № 15. С. 180–191. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.15.22>. (дата звернення: 09.08. 2023).
 21. Отенко І.П. Ефективність як основне поняття та критерій діяльності підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. №6. С. 190–195. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-6-190-195> (дата звернення: 16.12. 2022).
 22. Перерва П.Г., Кобелєва Т.О. Формування системи моніторингу підприємницької діяльності підприємства. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2023. № 1 (65). С. 5–11. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2023/No1/5.pdf>. (дата звернення: 12.04. 2023).
 23. Петков О. І. Економічна ефективність підприємств та фактори впливу на неї. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 1. С. 392–399. URL: <http://ujae.org.ua/ekonomichna-efektyvnist-pidpryyemstv-ta-factory-vplyvu-na-neyi/>. (дата звернення: 16.12. 2022).

24. Підприємництво: сучасні виклики, тренди та трансформації: моногр. за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. Гринько. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2023. 568 с.
URL: <https://philarchive.org/archive/PAVZRK> (дата звернення: 11.08.2023).
25. Погребняк А.Ю., Кліщ К.А. Інтеграція наукових підходів до оцінювання управління ефективністю використання виробничого потенціалу підприємства з метою підвищення його економічної безпеки. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2023. № 25. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/278601/273266>. (дата звернення: 12.04. 2023).
26. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни: аналіт. доп. Собкевич О.В., Шевченко А.В., Русан В.М., Жураковська Л.А.; за ред. Жаліла ЯА. Київ: НІСД, 2023. 49 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.04>. (дата звернення: 12.04. 2023).
27. Савицька О.М., Салабай В.О. Ефективність діяльності та управління підприємством: особливості використання теорії, методології та результативності аналітичних досліджень. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2019. №6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/57.pdf. (дата звернення: 16.12. 2022).
28. Селезньова Г.О., Іпполітова І.Я. Оцінювання ефективності системи управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7711>. (дата звернення: 16.12. 2022).
29. Селезньова Г.О., Іпполітова І.Я. Ефективність системи управління підприємством. *Інфраструктура ринку*. 2020. № 38. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/2020>. (дата звернення: 16.12. 2022).
30. Середа Т.О., Кривошея С.О. Маржинально-цільовий підхід планування ефективності підприємницької діяльності. *Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми та перспективи розвитку науки, освіти, технологій і суспільства»* 29 листопада 2023 року в м. Кропивницький.
31. Сотник А., Бірюченко С. Бізнес-діагностика комерційної діяльності промислового підприємства. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL:

- <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-88>. (дата звернення: 12.04. 2023).
- 32.Талах Т.А. Оцінка економічної ефективності функціонування підприємств промисловості України. *Економічний форум*. 2021. Вип. 1(4). С. 101–108. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-4-14>. (дата звернення: 16.12. 2022).
 - 33.Шалений В. Діагностика економічної ефективності діяльності вітчизняних підприємницьких структур: макроекономічний аспект. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 17. С. 50–55. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.10>. (дата звернення: 16.12. 2022).
 - 34.Ярославський А.О. Економічна ефективність діяльності підприємства: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Випуск 20, частина 3. С. 174–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_38 (дата звернення: 23.12.2022).
 - 35.Armstrong M. Armstrong's Handbook of Performance Management: An Evidence-Based Guide to Delivering High Performance. London: Kogan Page, 2015. 416 p.
 - 36.Heathfield S.M. Performance Management Is NOT an Annual Appraisal. 2014. URL: <https://www.liveabout.com/performance-management-is-not-anannual-appraisal-1918847> (дата звернення: 23.12.2022).
 - 37.Houldsworth E., Jirasinghe D. Managing and Measuring Employee Performance. London: Kogan Page, 2016. 245 p.
 - 38.Krishnamoorthi, S. and Mathew, Saji K. Business analytics and business value: A comparative case study”, *Information & Management*, 2018. Vol. 55, iss. 5, pp. 643–666. URL: <https://doi.org/10.1016/j.im.2018.01.005> (дата звернення: 23.12.2022).
 - 39.Mikami K. Are cooperative firms a less competitive form of business? Production efficiency and financial viability of cooperative firms with tradable membership shares. *Economic Systems*. 2018. Vol. 42, iss. 3, pp. 487–502. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2017.11.005> (дата звернення: 23.12.2022).
 - 40.Norton D.P., Kaplan R.S. The Strategy-Focused Organization: How Balanced Scorecard Companies Thrive in the New Business Environment. Harvard Business Press, 2000. 409 p.